

CIVILNO DRUŠTVO ZA
UNAPREĐENJE PRISTUPANJA
SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI

Švedska
Sverige

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

**IZVEŠTAJ O NEZAKONITOM UBIJANJU, TROVANJU,
HVATANJU, DRŽANJU I TRGOVINI DIVLJIM PTICAMA U
REPUBLICI SRBIJI ZA PERIOD 2000-2017.**

***REPORT ON ILLEGAL SHOOTING, POISONING,
TRAPPING, POSSESSING AND TRADE OF WILD BIRDS IN
THE REPUBLIC OF SERBIA FOR THE PERIOD 2000-2017***

SADRŽAJ:

UVOD	3
ZAŠTITA PTICA U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE	4
METODOLOGIJA I REZULTATI ISTRAŽIVANJA	6
UBIJANJE I RANJAVANJE PTICA VATRENIM ORUŽJEM	10
TROVANJE PTICA	12
NEZAKONITO HVATANJE PTICA	14
NEZAKONITO DRŽANJE I TRGOVINA PTICA	16
ZAVRŠNA RAZMATRANJA I PREPORUKE ZA EFIKASNiju ZAŠTITU PTICA U SRBIJI	18

Izveštaj o nezakonitom ubijanju, trovanju, hvatanju, držanju i trgovini divljim pticama u Republici Srbiji za period 2000-2017.

Report on illegal shooting, poisoning, trapping, possessing and trade of wild birds in the Republic of Serbia for the period 2000-2017

Izdavač: Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije

Autori: Milan Ružić, Radislav Mirić, Miroslav Vračarić, Draženko Rajković, Saša Rajkov, Davor Marković, Slobodan Knežević, Nikola Stanojević, Milica Mišković i Uroš Pantović

Urednik: Milan Ružić

Lektura teksta na engleskom jeziku: Alice Tribe

Mape i grafikoni: Miroslav Vračarić i Saša Rajkov

Fotografije: Arhiva DZPPS

Prelom i dizajn: Kalman Moldvai

Štampa: Štamparija Boje, Novi Sad

Tiraž: 2.000 primeraka

Novi Sad, 2017.

Preporučeno citiranje:

Ružić, M., Mirić, R., Vračarić, M., Rajković, D., Rajkov, S., Marković, D., Knežević, S., Stanojević, N., Mišković, M. i Pantović, U. (2017): Izveštaj o nezakonitom ubijanju, trovanju, hvatanju, držanju i trgovini divljim pticama u Republici Srbiji za period 2000-2017. Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Novi Sad.

Recommended citation:

Ružić, M., Mirić, R., Vračarić, M., Rajković, D., Rajkov, S., Marković, D., Knežević, S., Stanojević, N., Mišković, M. & Pantović, U. (2017): Report on illegal shooting, poisoning, trapping, possessing and trade of wild birds in the Republic of Serbia for the period 2000-2017. Bird Protection and Study Society of Serbia, Novi Sad.

Projekat se realizuje u saradnji sa Beogradskom otvorenom školom, u okviru programa „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji“, uz podršku Švedske.

Stavovi izneti u ovoj studiji predstavljaju stavove autora i ne izražavaju nužno mišljenje donatora.

Umnožavanje ovog izveštaja, ili njegovih delova u bilo kom obliku, kao i distribucija nisu dozvoljeni bez prethodnog pisanog odobrenja izdavača.

Uvod

Otrovan sivi soko (*Falco peregrinus*),
Novi Sad, 2017.
*A poisoned Peregrine Falcon (Falco peregrinus),
Novi Sad, 2017*

Još od slučaja „Balkanske ptice“ iz 2001. godine ljubitelji ptica i ornitolozi postali su svesni da je nezakonito stradanje divljih ptica na području Republike Srbije izražen i nedovoljno istražen problem. Prema podacima koje je pružila međunarodna organizacija TRAFFIC (*The Wildlife Trade Monitoring Network*), navodeći podatke sa suđenja iz slučaja „*The Balkan Birds Operation*“ u Italiji 2003. dve lovno-turističke agencije optužene su, a njihovi šefovi osuđeni su za šverc više od dva miliona divljih ptica koje su tokom 6 godina ubijene u Srbiji!¹ Slučajevi nezakonitog ubijanja divljih ptica ređali su se jedan za drugim, na granicama sa Mađarskom i Hrvatskom zaustavljeni su veliki tovari ubijenih ptica za koje niko u Srbiji nije odgovarao pred zakonom. Javnost je ostala uskraćena za odgovore na pitanja ko, kako i za čije potrebe organizuje masovno ubijanje ptica i zašto se nadležne službe aktivno ne bave rešavanjem ovog zastrašujućeg problema.

Da stvar bude još gora, sa terena su godinama stizale loše vesti. Zabrinuti građani javljali su brojne slučajeve trovanja i ubijanja ptica grabljivica, izlovljavanja ptica pevačica, nezakonite trgovine i držanja živih i prepariranih jedinki zaštićenih vrsta. Štampari i elektronski mediji pomno su pratili pojedine slučajeve, a celokupna javnost osuđivala je stradanja divljih ptica. No, i dalje nije bilo jasno koliko su pomenute nezakonite pojave učestale, ko su glavni akteri, gde se najčešće događaju i kakav je odgovor institucija na njih.

Članovi i saradnici Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine, od 2011. preimenovanog u Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije (DZPPS), vredno su sakupljali podatke u vezi sa stradanjima divljih ptica. Mnogi takvi slučajevi prijavljeni su policiji i nadležnim inspekcijama, no zbog nepostojanja središnje baze podataka nije bilo moguće pratiti ishode i efikasnost institucija.

Tokom 2014. u DZPPS spontano se okupila neformalna grupa članova koji su osnovali Tim za borbu protiv krivolova koji je na

sebe preuzeo posao prikupljanja podataka na terenu i u kancelariji, kao i prijavljivanja slučajeva ugrožavanja i stradanja divljih ptica. Za tri godine predanog rada sakupljen je značajan materijal i velika količina informacija koja zbog nedovoljne organizovanosti nije bila podobna za detaljne analize.

Prve procene nelegalnog stradanja divljih ptica u Srbiji koje su urađene 2014. u sklopu projekta „*Review the scale, scope and impact of illegal killing of birds in the Mediterranean*“ pokazale su da godišnje 120.000-170.000 jedinki divljih ptica u okviru 64 vrste strada od nezakonitog ubijanja, trovanja i hvatanja.²

Zahvaljujući projektu „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije EU“ otpočeo je zahtevan posao pregleda i digitalizacije sakupljenog materijala u bazu podataka koju su zaposlenici DZPPS osmislili. Baza je uspostavljena tako da se sastoji od složene tabele u koju su pohranjeni digitalizovani podaci koji opisuju svaki pojedinačni slučaj, kao i od datoteke u kojoj se nalaze fotografije, video snimci, medijski tekstovi i ostala dokumenta koja predstavljaju dokazni materijal.

Pred Vama se nalazi izveštaj za koji se iskreno nadamo da će pomoći državnim institucijama, udruženjima građana, medijima i građanima da bolje razumeju pojave koje dovode do stradanja divljih ptica u Srbiji, kao i da ta saznanja primene za efikasniju zaštitu ptica i njihovih staništa. Zaštita ptica i njihovih staništa izuzetno je značajna i kao obaveza koju Republika Srbija mora da ispuni na putu pristupanja Evropskoj Uniji kroz prilagođavanje njenih svojih pravnih normi sa međunarodnim.

Milan Ružić
Predsednik
Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije

¹ TRAFFIC (2008): *The illegal trade in wild birds for food through South-east and Central Europe*. Pp. 6.

² Brochet et al. (2016): *Preliminary assessment of the scope and scale of illegal killing and taking of birds in the Mediterranean*. *Bird Conservation International* 26: (1-28).

Zaštita ptica u zakonodavstvu Republike Srbije

Zaštitom ptica i njihovih staništa u zakonodavstvu Republike Srbije bavi se čitav niz pravnih izvora, te su i sve pojave kojima se bavi ovaj izveštaj (nezakonit lov, trovanje, nezakonito hvatanje, držanje i trgovina) uređene nacionalnim i međunarodnim pravnim propisima koje je potvrdila Republika Srbija. Ustav Republike Srbije u članu 74. garantuje pravo na zdravu životnu sredinu i ptice kao njen neodvojivi deo. Zakonom o zaštiti životne sredine („Sl. glasnik RS”, br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - dr. zakon, 72/2009 - dr. zakon, 43/2011 - odluka US i 14/2016) ptice su kao deo živog sveta definisane kao prirodna bogatstva odn. prirodne vrednosti (član 3.). Članom 9. istog zakona proklamovano je i načelo očuvanja prirodnih vrednosti, koje propisuje da se one koriste pod uslovima i na način koji obezbeđuje očuvanje vrednosti biodiverziteta. Član 11. u prirodne vrednosti ubraja zaštićena prirodna dobra, i predviđa da se upravljanje njima vrši planiranjem njihovog održivog korišćenja i očuvanja njihovog kvaliteta i raznovrsnosti. Član 10. predviđa da se održivo upravljanje prirodnim vrednostima uređuje posebnim zakonima i drugim propisima, među kojima je za zaštitu ptica posebno značajan Zakon o zaštiti prirode („Sl. glasnik RS”, br. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - ispr. i 14/2016). Zakon o zaštiti životne sredine u članu 26 očuvanje biosfere definiše kao zaštitu organizama, njihovih zajednica i staništa, uključujući i očuvanje prirodnih procesa i prirodne ravnoteže unutar ekosistema, uz obezbeđivanje njihove održivosti. Isti član nalaže da se biodiverzitet i biološki resursi štite i koriste na način koji omogućava njihov opstanak, raznovrsnost, obnavljanje i unapređivanje u slučaju narušenosti, u skladu sa ovim zakonom, posebnim zakonima i obavezama preuzetim međunarodnim ugovorima. Konačno, u članu 27. (zaštita i korišćenje divlje flore i faune) Zakon o zaštiti životne sredine izričito zabranjuje uznemiravanje, zlostavljanje, ozleđivanje i uništavanje divlje faune.

Nezakonit lov ptica u nacionalnom zakonodavstvu određen je zabranama u lovu propisanim članom 76. Zakona o divljači i lovstvu („Sl. glasnik RS”, br. 18/2010) i članu 79. Zakona o zaštiti prirode („Sl. glasnik RS”, br. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - ispr. i 14/2016) koji zabranjuje „upotrebu određenih sredstava za hvatanje i ubijanje divljih vrsta životinja, kojima se ugrožavaju i uznemiravaju populacije i/ili staništa, narušava njihovo

va dobrobit i može prouzrokovati njihovo lokalno nestajanje”. Ova pravna tekovina je u nacionalno zakonodavstvo ušla i kroz Konvenciju o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa (Bernska konvencija) na čije se sprovođenje Republika Srbija obavezala Zakonom o njenom potvrđivanju („Sl. glasnik RS” – Međunarodni ugovori, br. 102/2007). Istu zabranu ova Konvencija propisuje u svom članu 8, a u Dodatku IV nabroja zabranjena sredstva i metode ubijanja, zarobljavanja i drugih oblika eksploatacije. Uobičajen tip nezakonitog lova vaterenim oružjem na koji se odnose pomenuti članovi ovih zakona podrazumeva upotrebu „odašiljača zvuka (magnetofona, kasetofona, audio rekordera, plejera i dr.) koji emituju zvukove dozivanja, bola ili javljanja/oglašavanja”, „audio uređaja i živih mamaca”, odnosno „živih ptica koje se koriste kao mamac i koje su slepe ili osakaćene”.

Drugi čest prestup obuhvaćen pojmom nezakonitog lova odnosi se na ubijanje jedinki ptica strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta, odnosno lovostajem zaštićenih vrsta van perioda kada je to dozvoljeno. Strogo zaštićene i zaštićene vrste su kategorije zaštićenih prirodnih dobara koje definiše i čije očuvanje i mere zaštite propisuje Zakon o zaštiti prirode (u članu 71, a posebno u članu 73. za strogo zaštićene, odnosno u članu 77. za zaštićene divlje vrste) i koje su u nacionalno zakonodavstvo takođe transponovane iz Bernske konvencije, koja od država potpisnica zahteva sprovođenje odgovarajućih zakonodavnih i administrativnih mera neophodnih za zaštitu navedenih vrsta. Shodno tome, pomenuta Konvencija u članu 6. zabranjuje „sve oblike namernog zarobljavanja, držanja i namernog ubijanja” strogo zaštićenih divljih vrsta, dalje pobrojanih u Dodatku II, a iste principe slede i odgovarajući prethodno pomenuti članovi Zakona o zaštiti prirode. Za zaštićene divlje vrste, sa druge strane, ne postoji opšta zabrana ubijanja, hvatanja ili držanja, međutim, Konvencija u članu 7. nalaže da „bilo kakva eksploatacija divlje faune (...) bude regulisana da bi populacije bile van opasnosti” i ove vrste nabroja u Dodatku III. Ovakvu obavezu propisuje i Zakon o zaštiti prirode u članu 77, kojim je „korišćenje i sakupljanje zaštićenih divljih vrsta dozvoljeno isključivo na način kojim se ne ugrožava povoljno stanje njihove populacije”, postavljajući prostorna, vremenska, kvantitativna i kvalitativna

ograničenja. U tom smislu, trajanje lovnih sezona u nacionalnom zakonodavstvu određeno je Pravilnikom o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači („Službeni glasnik RS”, br. 9/12, 31/13, 55/15, 67/15 i 75/2016) i to samo za vrste koje su u Pravilniku o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva („Sl. glasnik RS”, br. 5/2010, 47/2011, 32/2016 i 98/2016) označene kao zaštićene i lovne. Treba naglasiti da prema prethodno pomenutom pravilniku formalnu zaštitu uživaju ukupno 342 vrste ptica, od čega je strogo zaštićeno 307, a zaštićeno njih 35. Članom 76. Zakona o zaštiti prirode predviđeno je izdavanje posebnih dozvola za upravljanje populacijama vrsta koje ne uređuju propisi iz oblasti lovstva, koje izdaje ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine po prethodno pribavljenom mišljenju zavoda za zaštitu prirode. Uništenje ili oštećenje posebno zaštićenog prirodnog dobra (što su zaštićene divlje vrste prema definiciji iz člana 4. Zakona o zaštiti prirode) sankcioniše Krivični zakonik („Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016) u članu 265, bilo da je učinjeno namerno ili iz nehata, odnosno, članom 269, koji sankcioniše ubijanje životinja posebno zaštićenih vrsta. Član 276. sankcioniše lov divljači protivan odredbama Zakona o divljači i lovstvu.

Trovanje ptica izričito zabranjuju prethodno pomenuti zakoni: Zakon o zaštiti prirode navodi otrov kao jedno od zabranjenih sredstava za hvatanje i ubijanje divljih životinja u članu 79; takođe ga ubraja Bernska konvencija u Dodatku IV, tj. zabranjenim sredstvima i metodama ubijanja, zarobljavanja i drugih oblika eksploatacije. Zakon o divljači i lovstvu članom 22. zabranjuje „upotrebu sredstava za zaštitu bilja i druga hemijska sredstva u količinama i dozama koje mogu prouzrokovati štetu na divljači” kao i (namerno) trovanje divljači. I ove norme nalaze svoju sankciju u članu 269. Krivičnog zakonika.

Hvatanje ptica takođe je izričito zabranjeno prethodno pomenutim zakonima. Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija, potvrđena zakonom - „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 102/2007) daje bliže tumačenje ovog termina u članu 1: hvatanje, lov, zarobljavanje, maltretiranje, namerno ubijanje ili pokušaj bilo koje od ovih radnji. U članovima 5. i 6. ova Konvencija obavezuje strane potpisnice na sprovođenje mera zaštite za ugrožene migratorne vrste, odnosno vrste sa nepovoljnim statusom očuvanja, koje dalje uređuju već pomenuti izvori nacionalnog zakonodavstva. Zakonom o zaštiti prirode u članu 74. zabranjeno je „korišćenje, uništavanje i preduzimanje drugih aktivnosti kojima bi se mogle ugroziti strogo zaštićene vrste”, a posebno „hvatanje, držanje i/ili ubijanje, bilo kojom metodom, strogo zaštićene divlje vrste životinja u svim fazama biološkog ciklusa, oštećivati ili uništavati njihove razvojne oblike, jaja iako su prazna, gnezda i legla”. U članu 79. Zakona o zaštiti prirode zabranjenim sredstvima smatraju se pored ostalog i zamke, lepak, upotreba živih jedinki kao mamaca u lovu ptica, lov ptica mrežama, kao i prethodno pomenuti odašiljači zvuka, koji se takođe nezakonito koriste i u svrhe hvatanja ptica radi držanja u zatočeništvu. U Bernskoj konvenciji i ova situacija normirana je članom 8. koji obavezuje ugovorne strane da zabrane upotrebu svih sredstava za zarobljavanje, ubijanje i korišćenje svih sredstava koja mogu izazvati lokalno nestajanje populacije jedne vrste ili ozbiljno uznemiravanje istih. U Dodatku IV pobrojana su zabranjena sredstva i metode ubijanja, zarobljavanja i drugih oblika eksploatacije, među kojima se u Srbiji široko koriste zamke i klopke, mreže, lepak za ptice, žive ptice koje se koriste kao mamac i koje su slepe i/ili osakaćene, magnetofoni i dr. Ređi su slučajevi u kojima

se iz ovih razloga hvataju lovostajem zaštićene vrste, ali Zakon o divljači i lovstvu predviđa i tu situaciju, zabranjujući članom 76. lov „zamkama i klopkama, pomoću lepkova, mreža i kućica sa mrežom ili pomoću drugih sredstava za masovno hvatanje, odnosno uništavanje”. U zavisnosti od toga da li su žrtve hvatanja jedinke strogo zaštićenih i zaštićenih, odnosno lovnih vrsta, primenjuju se kazne predviđene članom 126. Zakona o zaštiti prirode, odnosno 276. Krivičnog zakonika.

Zabrana držanja, prikrivanja, uzgoja, trgovine, prevoza, otuđivanja, pribavljanja i javnog izlaganja strogo zaštićenih divljih vrsta, nalazi se među merama njihove zaštite pobrojanim u članu 74. Zakona o zaštiti prirode. Članom 76. predviđeno je da nadležno Ministarstvo po prethodno pribavljenom mišljenju zavoda i u skladu sa zakonom izdaje dozvole za upravljanje populacijama zaštićenih divljih vrsta koje nije uređeno propisima iz oblasti lovstva, odnosno za sakupljanje zaštićenih vrsta u cilju trgovine, prekograničnog prometa ili farmerskog uzgoja. Zakon o divljači i lovstvu propisuje zabrane o držanju zaštićenih lovnih vrsta u zatvorenom ili ograničenom prostoru u članu 22, odnosno članom 23. uređuje izuzetke ako za njih postoji saglasnost ministarstva. Poreklo primeraka strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta uređuje član 87. Zakona o zaštiti prirode, propisujući obavezu posedovanja dokaza koji potvrđuju da je reč o primercima koji su zakonito uvezeni, zakonito stečeni pre nego što je vrsta zakonom zaštićena ili vode poreklo iz uzgoja u skladu sa ovim zakonom. U smislu zakona dokazom se smatraju potvrde izdate u skladu sa ovim zakonom i propisima donetim na osnovu ovog zakona i u skladu sa Zakonom o potvrđivanju Konvencije o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje flore i faune (CITES) („Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori”, broj 11/01), kao i drugi dokumentovani dokazi na osnovu kojih ministarstvo može da utvrdi zakonito sticanje primerka. Odluka o zahtevima za izdavanje potvrda donosi se na osnovu propisa kojim se uređuje prekogranični promet i trgovina zaštićenim vrstama. Ova obaveza odnosi se kako na žive, tako i na mrtve primerke, delove ili derivate jedinki ptica.

Trgovina i prekogranični promet ptica uređeni su nizom propisa iz oblasti zaštite životne sredine i prirode, ali i carinskih i propisa o trgovini. Zakon o zaštiti životne sredine članom 27. propisuje da se primerci određenih vrsta divlje flore i faune mogu stavljati u promet na način i pod uslovima utvrđenim u dozvoli koju izdaje ministarstvo po prethodno pribavljenom mišljenju zavoda za zaštitu prirode, i dalje ga uređuje članom 28. Zakon o zaštiti prirode članovima 94, 95. i 96. propisuje uslove prekograničnog prometa, trgovine i uzgoja strogo zaštićenih, zaštićenih i alohtonih divljih vrsta, obavezu njihovog prijavljivanja, kao i obaveze carinske službe. CITES konvencija kategorizuje vrste na one kojima pretila opasnost od izumiranja (pobrojane u Aneksu I), one kojima trenutno ta opasnost možda i ne pretila, ali može da zapreti ukoliko se promet jedinki takvih vrsta ne podvrgne strogim propisima (Aneks II) i vrste koje bilo koja od ugovornih strana identifikuje kao podložne regulativi u okviru njihove nadležnosti, u cilju sprečavanja ili ograničavanja eksploatacije, kao i one čiji se promet može kontrolisati samo u sradnji s drugim stranama (Aneks III). Konvencija nameće obaveze stranama potpisnicama u pogledu uslova pod kojima se može vršiti promet vrsta za svaku od pobrojanih kategorija. Dodaci I, II i III CITES Konvencije čine integralni deo Aneksa I, II i III Pravilnika o prekograničnom prometu i trgovini zaštićenim vrstama („Sl. glasnik RS”, br. 99/2009 i 6/2014). Kazne za kršenje normi koje se odnose na držanje i trgovinu propisane su članom 265. Krivičnog zakonika.

Metodologija i rezultati istraživanja

Geografska pokrivenost

Podaci koji su korišćeni za izradu ovog izveštaja odnose se na slučajeve nezakonitog stradanja divljih ptica za koje se sa sigurnošću zna da potiču sa teritorije Republike Srbije. Teritorija koja je obrađena u ovom izveštaju istovetna je onoj koja je definisana Ustavom Republike Srbije. Međutim, zbog trenutne političke situacije u velikoj meri nedostaju terenski podaci iz Autonomne pokrajine Kosova i Metohije.

Prikupljanje podataka

Za izradu izveštaja sačinjena je jedinstvena baza podataka koja se sastoji od informacija koje jasno ukazuju na kršenje zakona koje za posledicu ima ugrožavanje, odnosno stradanje divljih ptica. Prikupljene informacije odnose se na sve vrste divljih ptica koje pripadaju fauni Srbije, kao i za egzotične vrste (uglavnom predmet nezakonite trgovine i držanja) u periodu od 1. januara 2000. do 10. septembra 2017. Pod stradanjem ptica smatraju se svi slučajevi gde su ugroženi život i dobrobit jedinke. Informacije su prikupljane pregledom objava štampanih i elektronskih medija, pregledom internet stranica (društvene mreže, internet oglasi, forumi i slično), slanjem zahteva za dostavljanje informacija od javnog značaja nadležnim državnim institucijama, kao i obilaskom terena od strane članova i volontera DZPPS, poput obilazaka berzi životinja, nalaženja ptica stradalih u prirodi i pretrage terena za slučajevima krivolova (Grafikon 1).

Baza podataka sastoji se od slučajeva koji obuhvataju jednu ili više informacija o pojedinačnim vrstama ptica. Osnovni detalji (podaci) svake informacije su naziv vrste ptice, broj ugroženih/stradalih jedinki, lokacija gde je počinjen prestup, datum i opis prestupa. Na osnovu navedenih podataka, slučajevi su svrstani u sledeće kategorije: ubijanje i ranjavanje vatrenim oružjem, trovanje, nezakonito hvatanje i nezakonito držanje i trgovina.

Baza je uspostavljena tako da se sastoji od složene tabele u koju su pohranjeni digitalizovani podaci koji opisuju svaki pojedinačni slučaj, kao i od datoteke u kojoj se nalaze fotografije, video snimci, medijski tekstovi i ostala dokumenta koja predstavljaju dokazni materijal.

Prema lokaciji na kojoj je došlo do kršenja zakona, slučajevi su grupisani po opštinama i upravnim okruzima. Pored toga, posebno su naglašena područja na kojima je primećen izrazit pritisak na divlje ptice.

Patke nezakonito ubijene na ribnjaku
Ducks killed illegally on a fishpond

Rezultati

U bazu je do sada pohranjeno 1.849 slučajeva stradanja divljih ptica koji su se dogodili u periodu 2000-2017. (Grafikon 2). Ukupno 1.462 (79,1%) slučaja stradanja divljih ptica pronašli su i u bazu uneli članovi DZPPS, informacije za 91 (4,9%) slučaj koje je DZPPS prijavilo institucijama te institucije su nam dostavile kroz odgovore na zahteve, dok su institucije dostavile 296 (16%) slučajeva koji su bili novi i nezabeleženi u bazi. Potražujući informacije putem zahteva za dostavljanje informacija od javnog značaja pristiglo je 387 jedinstvenih slučajeva, budući da su za pojedine informacije stizale od više institucija (Tabela 1).

Podaci prikazani za 2017. godinu (2017*) nisu potpuni jer uključuju samo slučajeve sa početka lovne sezone i time daju privid da broj registrovanih slučajeva stradanja ptica opada (Grafikoni 2, 5, 6, 8, 10, 12)

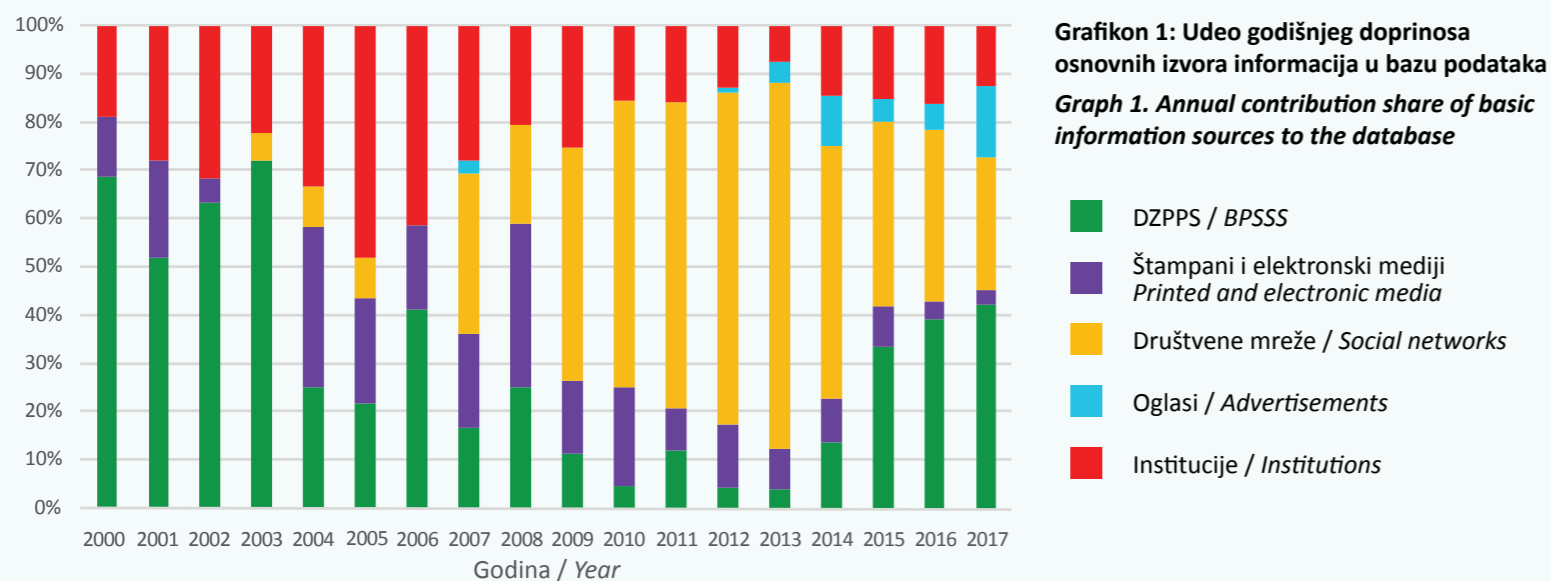

Tabela 1. Broj poslanih zahteva za dostavljanje informacija od javnog značaja, broj primljenih odgovora, broj odgovora sa dostavljenim informacijama i broj dostavljenih informacija

Table 1: Number of requests for access to information of public importance sent, number of reports received, number of reports containing information and number of informations obtained

Naziv institucije Name of institution	Broj poslanih dopisa Number of requests sent	Broj primljenih odgovora Number of reports received	Broj odgovora sa dostavljenim informacijama Number of reports containing information	Broj dostavljenih informacija Number of informations obtained
Zavod za zaštitu prirode Srbije Institute of Nature Conservation of Serbia	1	1	1	42
Pokrajinski zavod za zaštitu prirode Institute for Nature Conservation of Vojvodina Province	1	1	1	36
Prirodnački muzej u Beogradu The Natural History Museum in Belgrade	1	0	0	0
Republička inspekcija za zaštitu životne sredine State Environmental Inspection	1	1	1	68
Pokrajinska inspekcija za zaštitu životne sredine Provincial Environmental Inspection	1	1	1	60
Grupa za sprovođenje CITES konvencije Ministarstva za zaštitu životne sredine Group for CITES implementation of the Ministry of Environmental Protection	1	1	1	29
Republička šumarsko-lovna inspekcija State Forestry and Hunting Inspection	5	4	0	0
Pokrajinska šumarsko-lovna inspekcija Provincial Forestry and Hunting Inspection	1	1	0	0
Veterinarske institucije Veterinary Institutions	13	12	2	15
Zoološki vrtovi Zoological Gardens	4	4	2	88
Polijske uprave Police Departments	27	27	18	65
Prekršajni sudovi Minor Offence Courts	44	36	18	36
Osnovna javna tužilaštva Basic Public Prosecutor's Offices	58	56	20	42
UKUPNO TOTAL	158	145	65	481

Tokom istraživanog perioda zabeleženo je 840 (45,4%) slučajeva nezakonitog ubijanja i ranjavanja vatrenim oružjem, 169 (9,2%) slučajeva trovanja ptica, 252 (13,6%) slučajeva nezakonitog hvatanja i 588 (31,8%) slučajeva nezakonitog držanja i trgovine divljim pticama.

U pomenutom periodu ugrožene su i stradale jedinke čak 197 divljih vrsta ptica koje pripadaju domaćoj fauni, kao i 53 vrsta koje se ne mogu naći u slobodnoj prirodi (egzote). Alarmantan je podatak da je za 18 godina čak 56% vrsta koje se ubrajaju u

faunu Srbije bilo izloženo nekom od tipova stradanja, a među njima gotovo sve su zaštićene, strogo zaštićene i ugrožene vrste.

U bazi su sakupljeni podaci o stradanju ukupno 220.886 jedinki ptica. Od ovog broja 213.988 (96,89%) pronađeno je mrtvo, živih je bilo 6.816 (3,08%), a svega 82 (0,03%) jedinke su sa nepoznatim ishodom. Od ukupnog broja čak 216.449 (98%) jedinki pripada nekoj od vrsta domaće faune (Grafikon 3), a samo 4.437 (2%) su egzote (Grafikon 4).

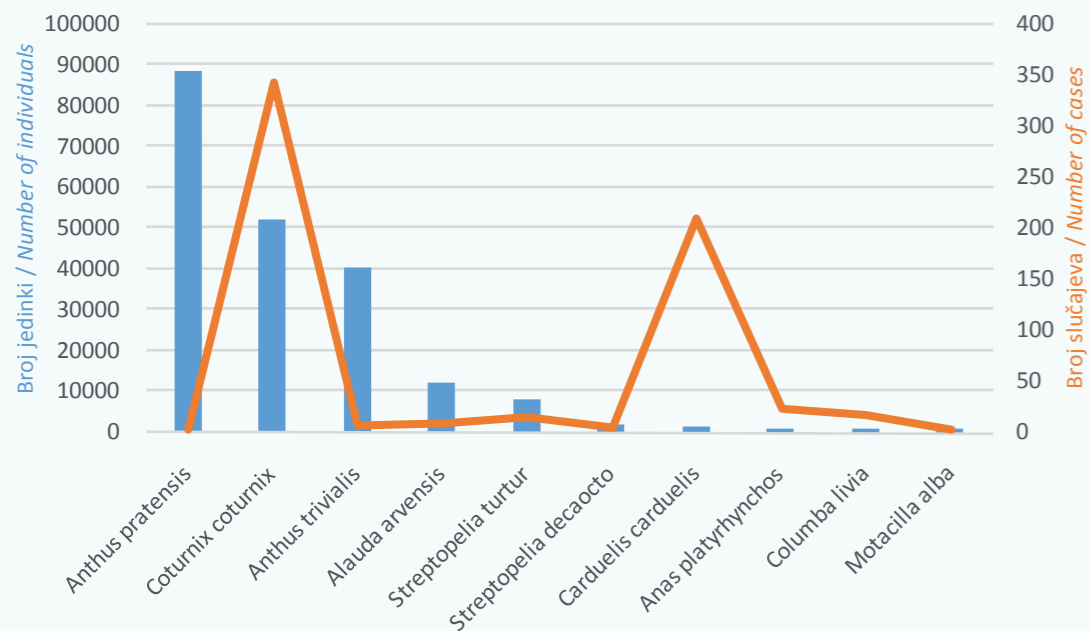
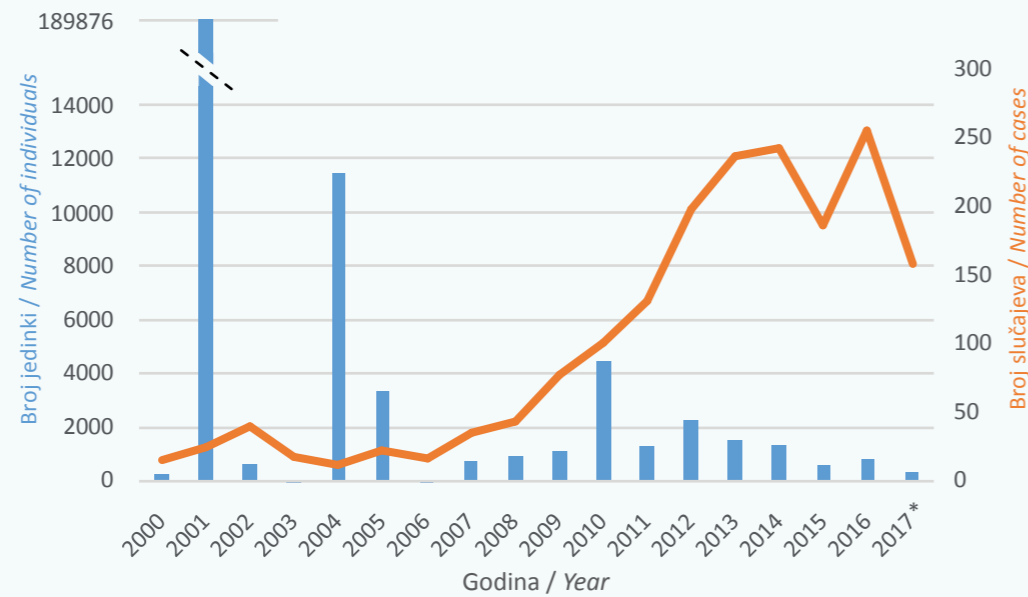
Upravni okruzi koji se izdvajaju po broju slučajeva nezakonitog stradanja divljih ptica (Karta 2) koji se odvijao na njihovoj teritoriji su: Grad Beograd (176), Braničevski (174), Južnobanatski

(169), Južnobački (157) i Rasinski (127), dok su opštine koje se izdvajaju Vršac (78), Čačak (73), Veliko Gradište (61), Požarevac (60) i Kruševac (57).

Grafikon 2: Broj slučajeva nezakonitog stradanja ptica i broj stradalih jedinki tokom istraživanog perioda

Graph 2. Number of bird crime cases and number of individual birds affected through the research period

Broj jedinki / Number of individuals
Broj slučajeva / Number of cases

Grafikon 3: Brojnost jedinki najčešće stradalih autohtonih vrsta ptica i broj slučajeva tokom istraživanog perioda

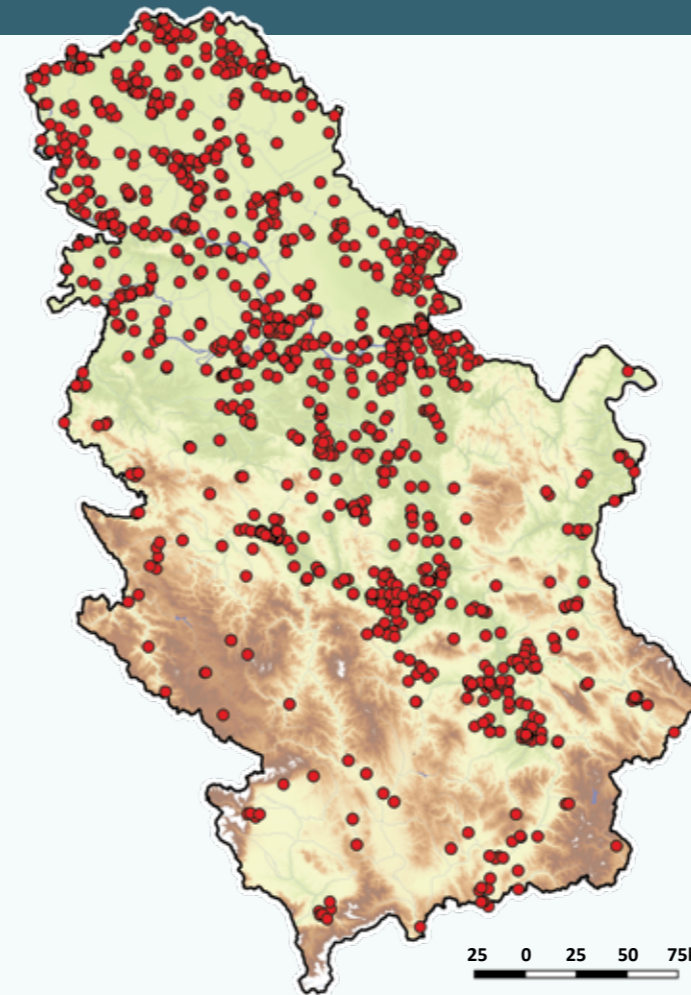
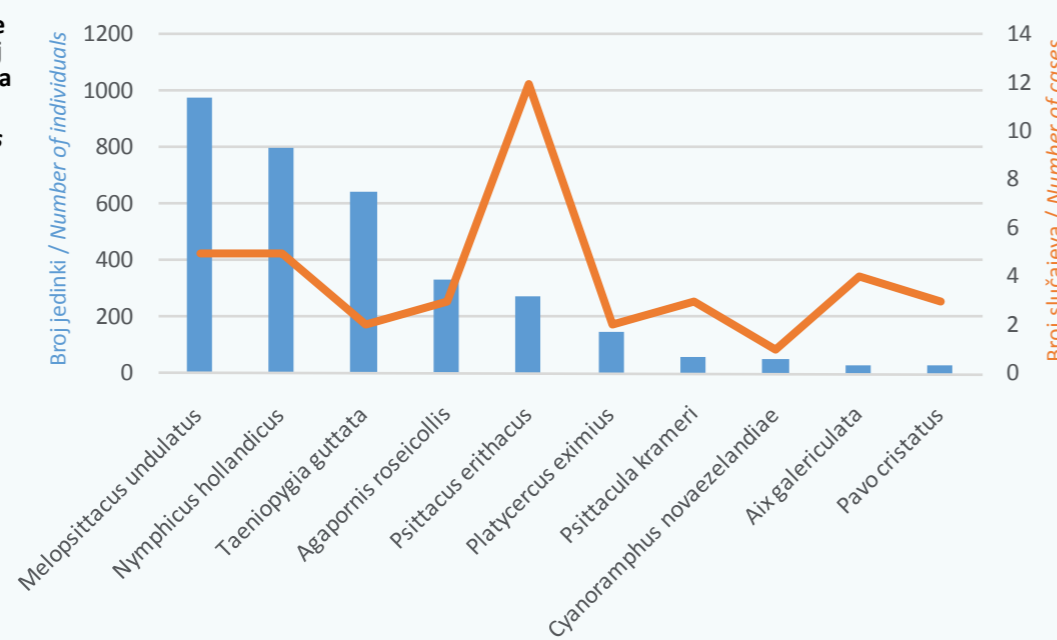
Graph 3. Number of individuals of the most affected native bird species and number of cases through the research period

Broj jedinki / Number of individuals
Broj slučajeva / Number of cases

Grafikon 4: Brojnost jedinki najčešće stradalih egzotičnih vrsta ptica i broj slučajeva tokom istraživanog perioda

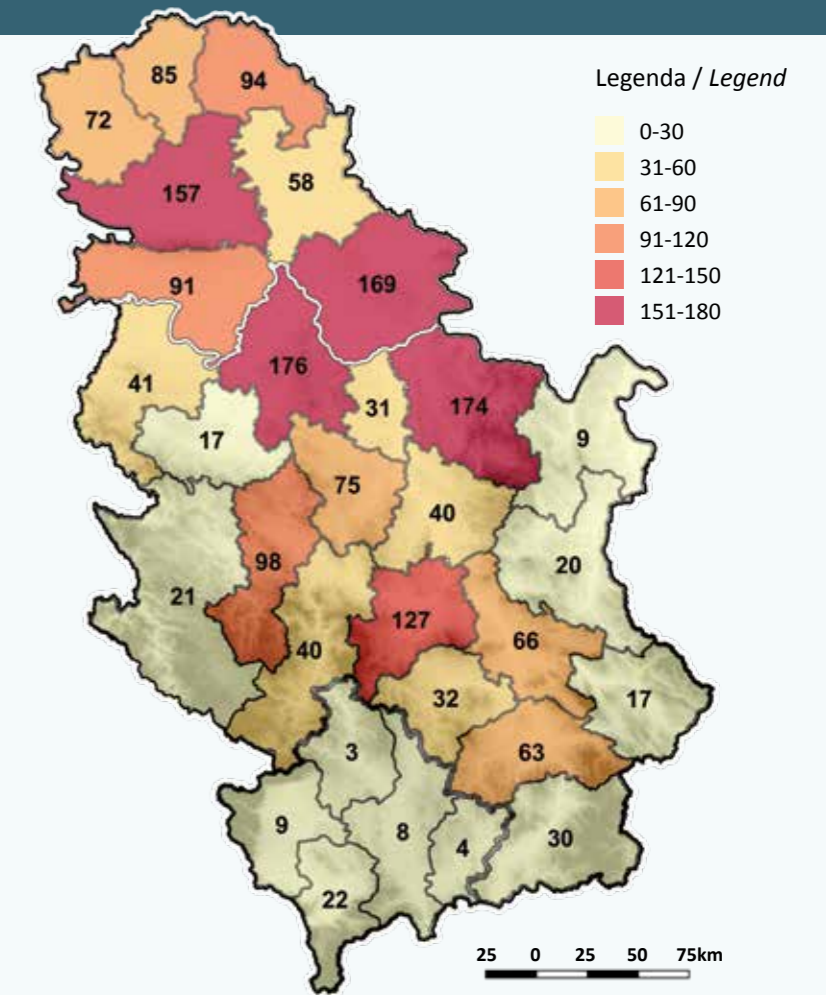
Graph 4. Number of individuals of the most affected exotic bird species and number of cases through the research period

Broj jedinki / Number of individuals
Broj slučajeva / Number of cases

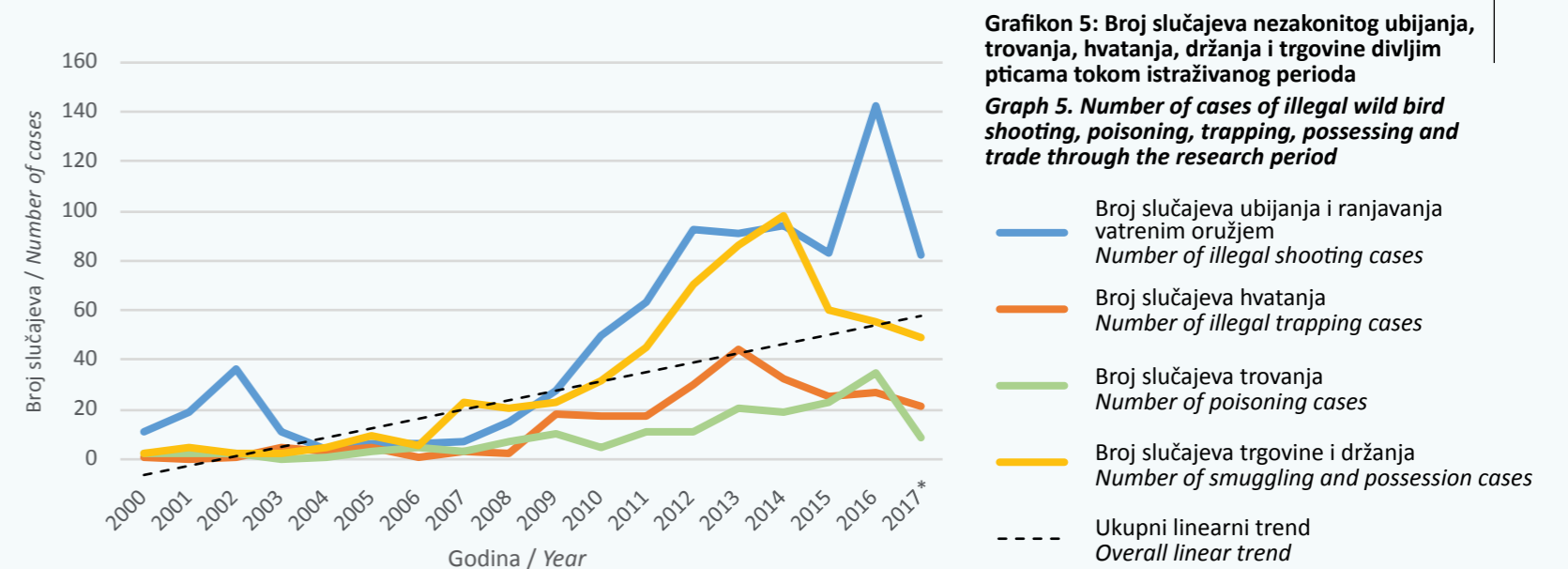
Karta 1: Lokacije zabeleženih slučajeva stradanja divljih ptica tokom istraživanog perioda

Map 1. Locations of bird crime cases registered through the research period

Karta 2: Broj slučajeva stradanja divljih ptica po upravnom okruzima tokom istraživanog perioda

Map 2. Number of bird crime cases per administrative districts through the research period

Grafikon 5: Broj slučajeva nezakonitog ubijanja, trovanja, hvatanja, držanja i trgovine divljim pticama tokom istraživanog perioda

Graph 5. Number of cases of illegal wild bird shooting, poisoning, trapping, possessing and trade through the research period

Broj slučajeva ubijanja i ranjavanja vatrenim oružjem / Number of illegal shooting cases
Broj slučajeva hvatanja / Number of illegal trapping cases
Broj slučajeva trovanja / Number of poisoning cases
Broj slučajeva trgovine i držanja / Number of smuggling and possession cases
Ukupni linearni trend / Overall linear trend

This report is based upon registered bird crime cases committed against wild birds that occurred in the Republic of Serbia within the period from 1 January 2000 to 10 September 2017. A particular database is made from all data gathered from field studies, different media, social networks and from government institution reports. All cases are separated into four different categories: (1) illegal shooting, (2) poisoning, (3) illegal trapping, and (4) illegal possession and trade. The researched territory is divided in municipalities and administrative districts.

A total of 1,849 bird crime cases were registered during the reporting period. Bird Protection and Study Society of Serbia (BPSSS) members collected the majority of cases (1,462), while governmental institutions delivered information for 387 cases, of which 91 cases were previously reported by BPSSS. In total, 840 (45.4%) cases of illegal shooting were registered, 169 (9.2%) cases of poisoning, 252 (13.6%) cases of illegal trapping and 588 (31.8%) cases of illegal possession and trade. These activities affected 197 native and 53 exotic bird species. The total number of individuals affected was 220,886, of which 96.89% were found dead.

Ubijanje i ranjavanje ptica vatrenim oružjem

Stradanje ptica od vatrenog oružja obuhvata dve nezakonite pojave: krivolov i lovokradu. **Krivolov** je nezakonit način lova počinjeno od strane lovaca sa važećom lovnom dozvolom tokom koga stradaju jedinke zaštićenih (nelovnih) vrsta, ili se ubijanje vrši izvan propisane lovnih sezona, pomoću nedozvoljenih sredstava, u brojnosti iznad propisane kvote ili u područjima na kojima je lov zabranjen. **Lovokradom** se smatra nezakonito ubijanje ptica u kojoj učestvuju osobe koje nisu registrovani lovci.

Osnovni motiv nezakonitog lova ptica je sticanje materijalne dobiti. Preprodaja krivolovljenih ptica na stranim tržištima je unosan izvor prihoda. U Srbiji je decenijama zastupljen lovni turizam koji okuplja uglavnom lovce iz Italije radi lova na određene grupe ptica (trepteljke, prepelice, ševe, grlice itd.) koje postižu znatnu tržišnu vrednost i cenjene su u kuhinjama pojedinih evropskih država. Upravo se pod okriljem lovnog turizma i agencija koje organizuju ove aktivnosti dešavaju slučajevi masovnog ubijanja ptica.

Prema postojećim podacima o nezakonitom lovu, ovom nedozvoljenom radnjom tokom istraživanog perioda pogođeno je 89 vrsta i usmrćeno preko 4.088 ptica u okviru 840 slučajeva (Grafikon 6). Potrebno je naglasiti da najveći broj slučajeva krivolova prođe neopaženo, te se sa sigurnošću može tvrditi da je broj nezakonito ubijenih ptica znatno veći.

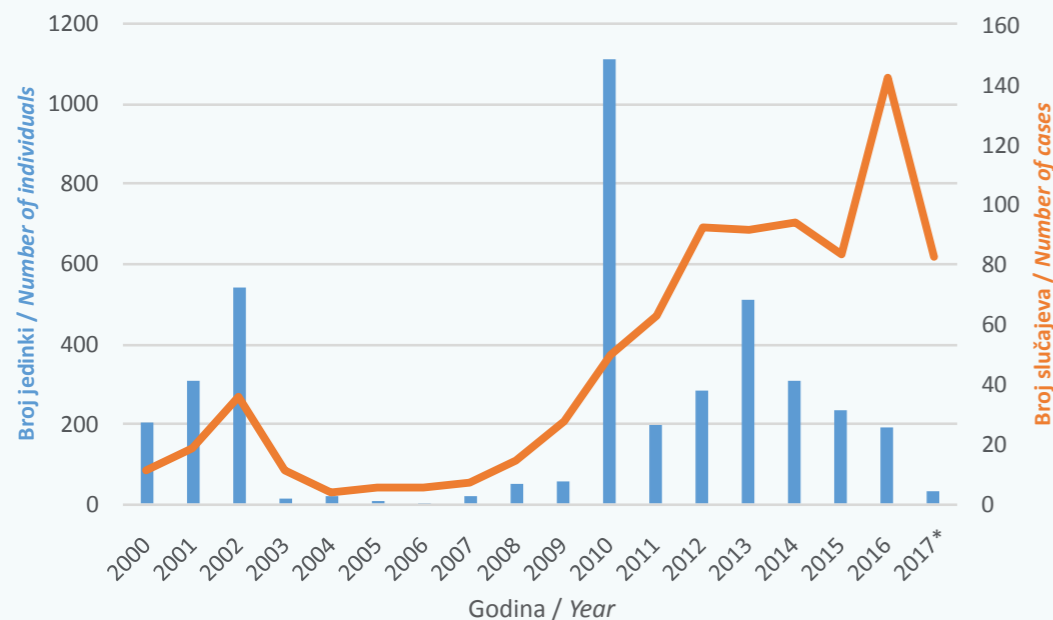
U Srbiji je učestalo beležen nezakonit lov uz upotrebu nedozvoljenih sredstava, kao što su elektronske vabilice koje se u najvećem broju slučajeva koriste za krivolov prepelica (*Coturnix coturnix*), gusaka i pataka (Grafikon 7). Krivolov prepelica uz korišćenje vabilica sa 329 registrovanih slučajeva daleko prednjači u broju zabeleženih slučajeva (39,2% ukupnog broja zabeleženih slučajeva krivolova ptica), pri čemu se ukupan godišnji broj nezakonito ubijenih prepelica procenjuje na više od 60.000 jedinki. Izuzetno mali broj zabeleženih slučajeva u periodu od 2003-2009. godine posledica je smanjenog napora na otkrivanju slučajeva i lošeg vođenja evidencije od strane institucija (Grafikon 6.).

Krivolov pataka i gusaka, koje se u velikom broju sreću na teritoriji Srbije tokom seobe i zimovanja, zastupljen je pre svega u nizijskim krajevima, uz velike reke i na ribnjacima. Posebno alarmantna situacija je masovan krivolov strogo zaštićenih divljih gusaka (*Anser anser*) i drugih plovuša oko zaštićenog dela Dunava poznatog kao „Labudovo okno“. U krivolovu na plovuše takođe ima zabeleženih slučajeva upotrebe nedozvoljenih sredstava, kao što su elektronske vabilice, poluautomatske puške (petometke) i lov iz plovila u pokretu.

Neadekvatno gazdovanje lovištima i neodrživo gazdovanje populacijama ptica koje su na osnovu Zakona o divljači i lovstvu svrstane u divljač ima značajnog udela u zabeleženom smanjenju njihove brojnosti. Lovom su naročito pogođene populacije jarebice (*Perdix perdix*), prepelice, grlice (*Streptopelia turtur*), ali i grogotovca (*Anas querquedula*), riđoglave patke (*Aythya ferina*), guske glogovnjače (*Anser fabalis*) i jastreba (*Accipiter gentilis*). Radi ublažavanja efekata prekomernog lova i osiguravanja dugoročnog opstanka populacija lovnih vrsta ptica potrebno je izvršiti reviziju postojećeg lovnog zakonodavstva i razmotriti smanjivanje odstrelnih kvota i uvođenje trajnog lovastaja za neke vrste.

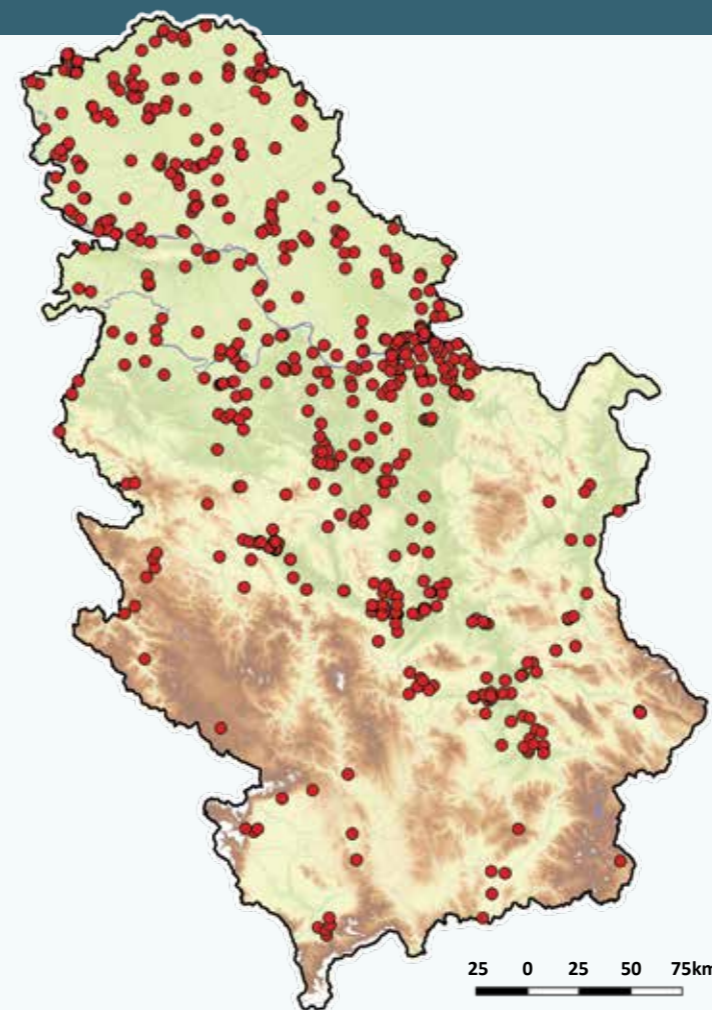
Prđavac (*Crex crex*) ubijen tokom lova na prepelice
Common Quail (*Crex crex*) killed during Common Quail hunt

Grafikon 6: Brojnost jedinki i broj slučajeva nezakonitog ubijanja i ranjavanja ptica tokom istraživanog perioda

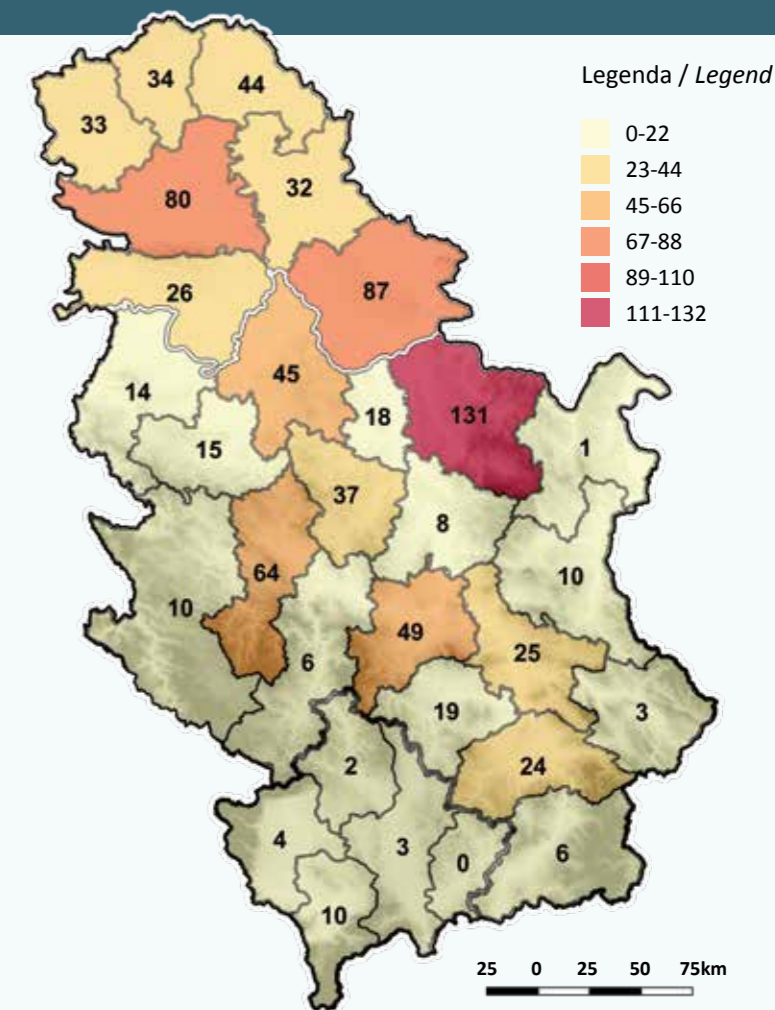
Graph 6. Number of shot individual birds and number of cases of illegal bird shooting through the research period

— Broj jedinki
Number of individuals
— Broj slučajeva
Number of cases

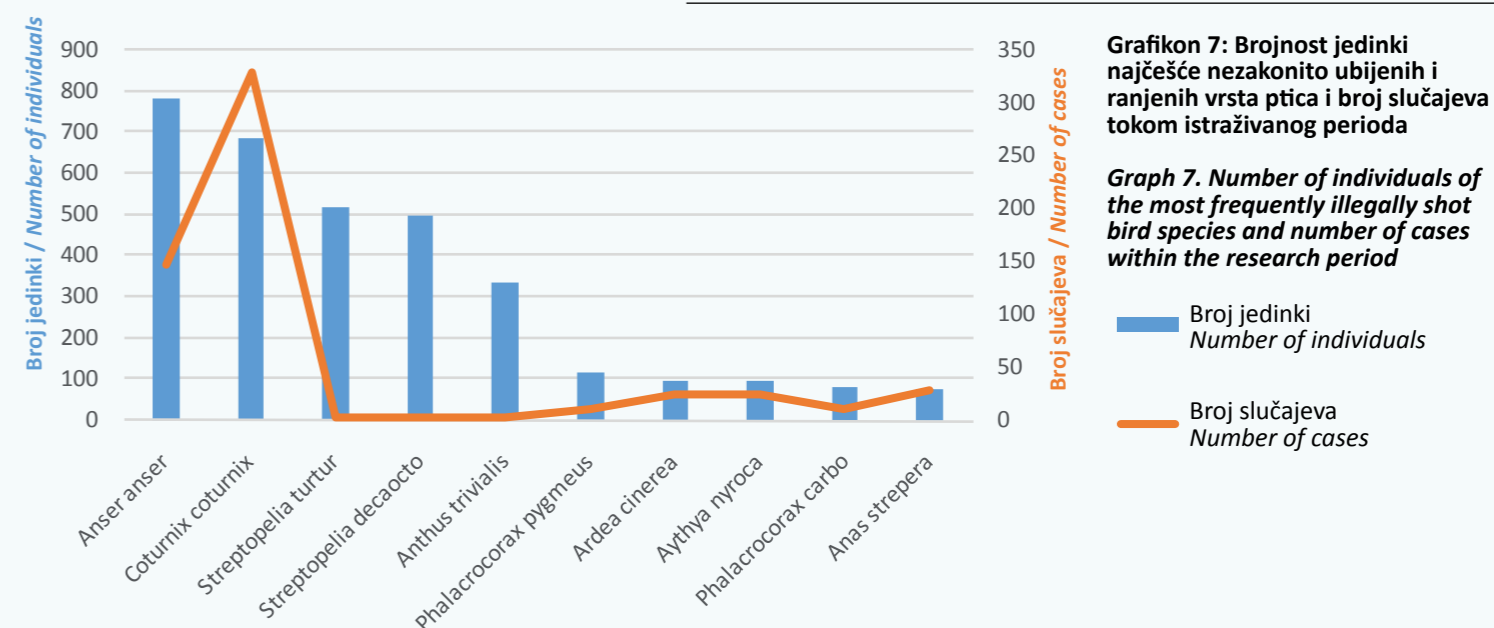
Karta 3: Lokacije zabeleženih slučajeva nezakonitog ubijanja i ranjavanja divljih ptica tokom istraživanog perioda

Map 3. Locations of illegal wild bird shooting cases through the research period

Karta 4: Broj slučajeva nezakonitog ubijanja i ranjavanja divljih ptica po upravnim okruzima tokom istraživanog perioda

Map 4. Number of cases of illegal wild bird shooting per administrative districts through the research period

Grafikon 7: Brojnost jedinki najčešće nezakonito ubijenih i ranjenih vrsta ptica i broj slučajeva tokom istraživanog perioda

Graph 7. Number of individuals of the most frequently illegally shot bird species and number of cases within the research period

— Broj jedinki
Number of individuals
— Broj slučajeva
Number of cases

Illegal wild bird shooting includes the killing and wounding of protected and strictly protected species, and cases of gamebird poaching. Within poaching cases of hunting with illegal methods and means, the use of live decoys, electronic calling devices and semiautomatic shotguns were also included. As many as 840 cases of illegal shooting were registered, which involved a total of 89 bird species. A total of 4,088 birds were affected by this illegal activity. The majority of cases were linked to Common Quail poaching incidents, whereby the use of electronic calling devices is a widespread phenomenon. Besides Common Quail, other common issues include the poaching of waterfowl and the shooting of birds of prey. These can be lucrative crimes, and the chance of making money is one of the main drivers. The other is sport shooting. Additionally, a truck containing a shocking number of dead birds (120,702) was confiscated in 2001 during the "Balkan birds" case; all of these birds had been killed in Serbia.

Trovanje ptica

Trovanje obuhvata namerno podmetanje otrova u svrhu ubijanja određenih ptica, kao i nenamerno trovanje preko otrovanog plena, semena ili mamaca namenjenih drugim životinjama.

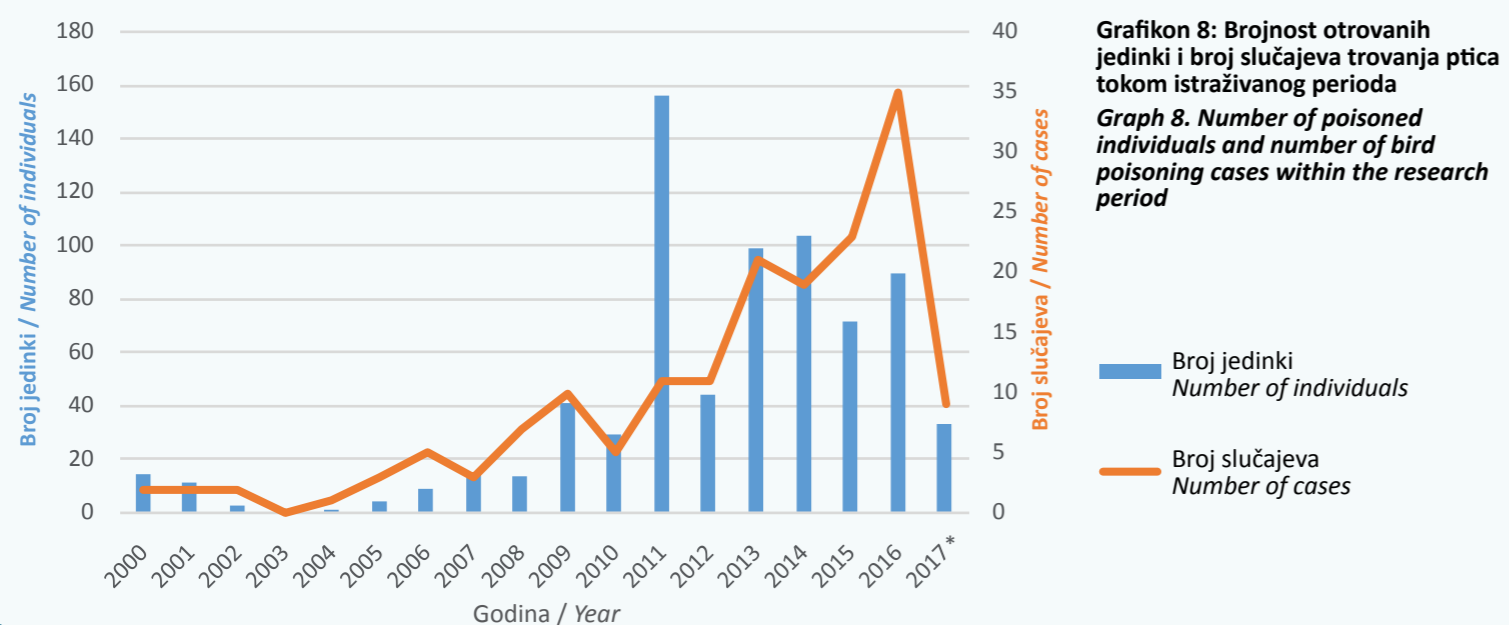
Neodgovorno korišćenje pesticida dovodi do zagađenja, narušavanja životne sredine i ljudskog zdravlja, i predstavlja veoma čest uzrok stradanja divljih životinja. Trovanje spada među najveće pretnje po životinje jer kada otrov jednom dospe u lanac ishrane, u njemu se zadržava dugo vremena. Ptice su najčešće kolateralna šteta otrova namenjenih drugim vrstama koje se smatraju štetočinama, a grabljivice su posebno učestale žrtve direktnog i indirektnog trovanja. U svrhu odbrane domaćih životinja od grabljivaca postavljaju se zatrovani mamci namenjeni psima, šakalima, lisicama i sl, međutim veća šansa je da do njih prve stignu ptice grabljivice. Pojava sekundarnog trovanja preko plena je takođe veoma učestala, najčešće putem trovanja glodara. Iako je održavanje populacija ptica grabljivica najbolji način za prirodnu kontrolu brojnosti glodara, poljoprivrednici se oslanjaju na prekomernu upotrebu rodenticida što predstavlja veliki problem za životnu sredinu, sa izrazito negativnim uticajem na ptice. Najveće štete nanose se nepravilnom i nemarnom upotrebom kao što je rasipanje rodenticida po površini umesto direktne primene samo u rupama koje koriste glodari, ili ostavljanje tretiranih semena na površini. Sa druge strane, postoje i slučajevi gde su ptice te koje se doživljavaju kao smetnja ili štetočine, pa postaju glavne mete trovanja, kao što je primer prakse golubara da puštaju golubove premazane otrovom u svrhu ubijanja njihovih prirodnih grabljivaca, pri čemu najčešće stradaju sokolovi i jastreb.

Prekomerna i nepravilna upotreba dozvoljenih pesticida, ali i korišćenje nezakonitih sredstava poput furadana i kreozana su i dalje česta praksa u Srbiji. Posledice po prirodu, posebno dugoročne, nisu lako uočljive. Stradanje ptica je konkretan pokazatelj tih posledica, ali i pojava koju je teško pratiti jer je mogućnost pronalaska otrovanih jedinki mala, a učestalost prijave ovakvih slučajeva još manja. Najviše slučajeva registrovano je u Vojvodini, što se može očekivati s obzirom na karakteristike predela i veću mrežu prirodnjaka na terenu. Na prostoru Vojvo-

dine samo u toku 2016. zabeleženo je stradanje više od 100 jedinki divljih ptica.

Ukupan broj registrovanih slučajeva trovanja ptica od 2000. je 169, a u većini slučajeva pronađen je veći broj stradalih jedinki, ukupno 733 (Grafikon 8). Ukupno 34 vrste ptica su stradale od trovanja. Mišar (*Buteo buteo*) sa 165 zabeleženih otrovanih jedinki, prema raspoloživim podacima najčešće strada od otrova. Među vrstama sa najviše otrovanih jedinki je i belorepan, čija je brojnost u Srbiji procenjena na oko 120 parova, a koji sa 81 do sada zabeležene otrovane jedinke predstavlja treću najčešću žrtvu. Među deset vrsta koje najčešće stradaju od otrova su i obični galeb (*Larus ridibundus*), gačac (*Corvus frugilegus*), gavran (*Corvus corax*), ždral (*Grus grus*), divlji golub (*Columba livia*), patka gluvara (*Anas platyrhynchos*), svraka (*Pica pica*) i kukuvija (*Tyto alba*); (Grafikon 9). Ovi podaci ne predstavljaju procene, već konkretne zabeležene slučajeve koji u stvarnosti prikazuju samo delić načinjene štete, jer je po svemu sudeći učestalost trovanja i brojnost stradalih jedinki daleko veća, s obzirom na slabo prijavljivanje i zahtevno otkrivanje ovakvih slučajeva.

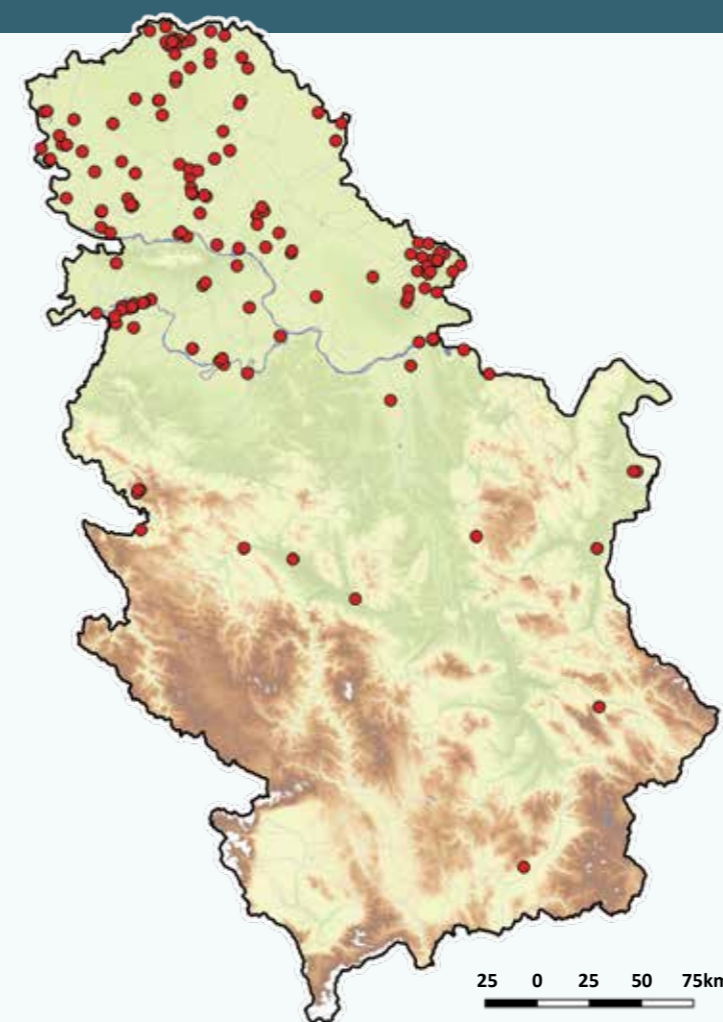
Sprečavanje ovog ozbiljnog ugrožavajućeg faktora pre svega zahteva odgovarajuću kontrolu proizvodnje, prometa i korišćenja pesticida. Nažalost, nadležne službe nisu dovoljno efikasne na ovom polju, a sa još manje uspeha sprovodi se procesuiranje prijavljenih slučajeva kršenja zakona. Iako su podnete mnogobrojne prijave tokom poslednje decenije, još uvek se čeka na prvu pravosnažnu presudu za slučaj trovanja divljih ptica. Nedostatak odgovarajućeg protokola i usklađenosti u radu različitih nadležnih ustanova usporavaju i otežavaju ceo postupak, od otkrivanja slučaja i istrage do sudskog procesa. Problem predstavlja i to što javnost nije dovoljno svesna posledica korišćenja različitih otrovnih materija i razmera ovih pojava. Sa druge strane, savesni i upućeniji pojedinci uglavnom nisu sigurni kome treba da se obrate kada naiđu na slučaj trovanja i/ili su često obeshrabreni izostankom kažnjavanja. Sprovođenje zakonom propisanih kaznenih mera je najefikasnija mera preventivne. Informisanje javnosti takođe bi doprinelo smanjenju broja počinilaca i povećanju broja prijava.

Grafikon 8: Brojnost otrovanih jedinki i broj slučajeva trovanja ptica tokom istraživanog perioda
Graph 8. Number of poisoned individuals and number of bird poisoning cases within the research period

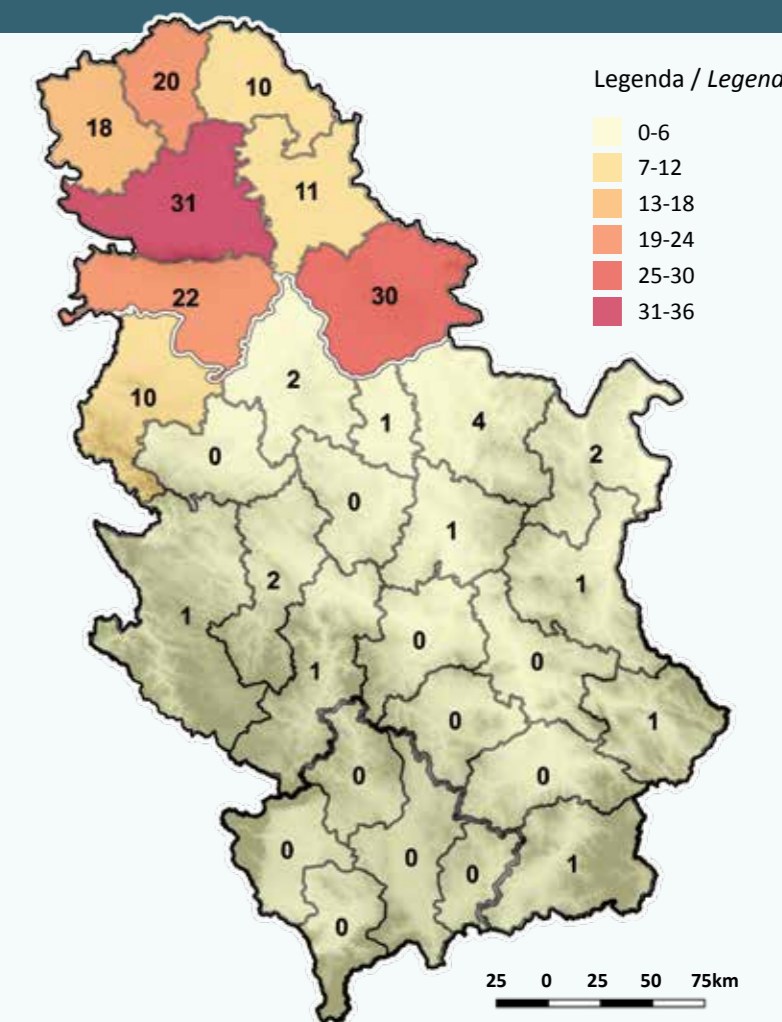
Broj jedinki
Number of individuals

Broj slučajeva
Number of cases

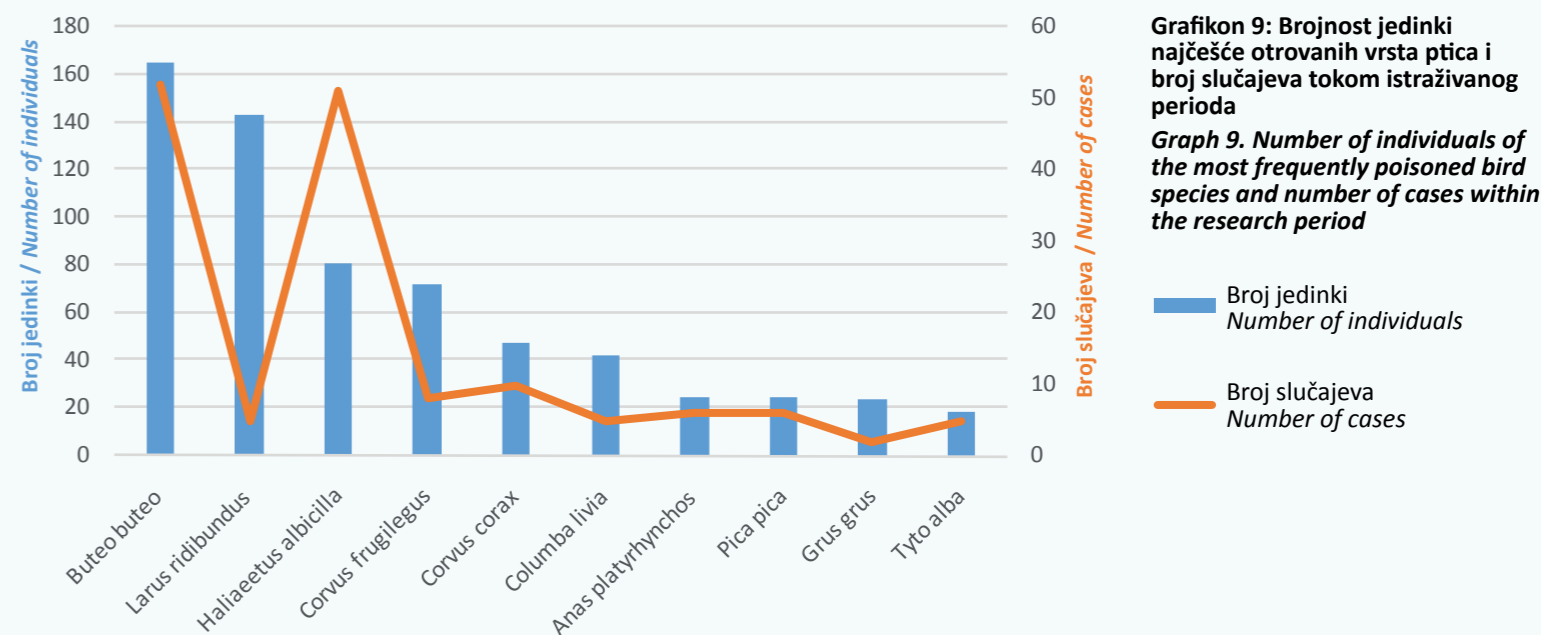
Karta 5: Lokacije zabeleženih slučajeva trovanja divljih ptica tokom istraživanog perioda

Map 5. Locations of wild bird poisoning cases through the research period

Karta 6: Broj slučajeva trovanja divljih ptica po upravnim okruzima tokom istraživanog perioda

Map 6. Number of cases of wild bird poisoning per administrative districts through the research period

Grafikon 9: Brojnost jedinki najčešće otrovanih vrsta ptica i broj slučajeva tokom istraživanog perioda
Graph 9. Number of individuals of the most frequently poisoned bird species and number of cases within the research period

Broj jedinki
Number of individuals

Broj slučajeva
Number of cases

Intentional or accidental wild bird poisoning cases were also investigated. Pigeon fanciers whose main target are raptors generally commit intentional poisoning. Besides them, livestock breeders and game wardens often set poisoned baits for mammalian predators, which usually leads to raptor and crow poisoning. Accidental poisoning is generally the result of the inappropriate use of pesticides, which affects a wide variety of wild bird species. A total of 169 cases which involved 34 bird species were recorded, and of the 733 individuals that were poisoned, only 33 of these were rehabilitated. The vast majority of cases were registered in the northern intensive agricultural landscape, where poisoning cases are more likely to be found, and where most of BPSSS members and volunteers are active.

Nezakonito hvatanje ptica

Hvatanje ptica podrazumeva različite aktivnosti koje dovode do nezakonitog uzimanja živih jedinki divljih vrsta iz slobodne prirode zarad njihovog držanja u zatočeništvu, nezakonite prodaje ili ubijanja. Ovo je raširen vid stradanja divljih ptica u Srbiji kod kojeg su najčešće žrtve ptice pevačice (uglavnom iz porodice zeba) i pojedine ptice grabljivice (mišar, jastreb). Divlje ptice se izlovljavaju uz pomoć klopki, mreža, lepkova i drugih zakonom nedozvoljenih sredstava, a na žalost veliki broj tek uhvaćenih jedinki uginjava usled povreda i stresa.

Tokom perioda istraživanja zabeležena su ukupno 252 slučaja nezakonitog hvatanja divljih ptica (Grafikon 10). Ovakvim delovanjem iz prirode je uzeto 739 jedinki u okviru 54 vrste divljih ptica.

Hvatanjem živih ptica u prirodi posebno se ističu odgajivači divljih ptica pevačica (tzv. „štigličari“), ilegalni sokolari i golubari.

U pojedinim regionima Srbije (Rasinski, Nišavski, Toplički, Jablanički) držanje divljih ptica pevačica u zatočeništvu je izraženije usled viševjekovne tradicije. Motivi za ovu pojavu uglavnom su lepota i prijatna pesma ptica. Mnogi odgajivači hvataju divlje jedinke i radi ukrštanja sa kanarincima i drugim srodnim vrstama, time praktikujući takođe zakonom zabranjeno „bastardiranje“. Najčešće hvatane divlje ptice pevačice su češljugar (*Carduelis carduelis*), čižak (*Carduelis spinus*) i zimovka (*Pyrrhula pyrrhula*); (Grafikon 11).

U poslednje dve decenije sokolarenje postaje popularan hobi u Srbiji. Kako je mogućnost nabavljanja legalnih ptica grabljivica ograničena, izvestan broj osoba poseže za uzimanjem ptica iz prirode. Uglavnom stradaju jastreb, mišar i kobac (*Accipiter nisus*) koje najčešće uzimaju iz gnezda i gaje u neodgovarajućim uslovima.

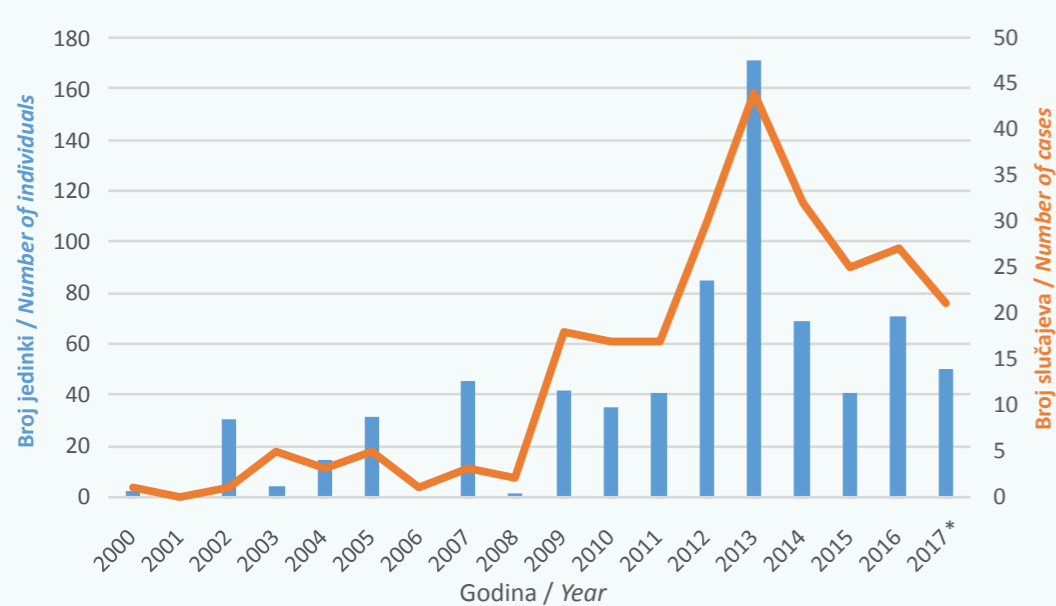
Posebno težak problem predstavlja hvatanje divljih ptica grabljivica od strane odgajivača sportskih golubova (visokoletača, pismoša, prevrtača) koji ih potom neretko ubijaju. Glavni

razlog za ovako drastične postupke ogleda se u gubicima koje golubari imaju zbog napada ptica grabljivica na njihove letače. Golubari koriste klopke sa živim mamcem, kao i trokrake udice koje postavljaju na golubove koji postaju žrtve napada ptica grabljivice. Na ovaj način uglavnom stradaju jastreb, sivi i stepski soko (*Falco cherrug*), kao i druge dnevne ptice grabljivice i sove.

Hvatanje divljih ptica je učestala pojava koja se neuspešno suzbija usled slabog inspekcijskog nadzora, nedovoljnih ljudskih kapaciteta, loše opremljenosti i obučeniosti inspektora za zaštitu životne sredine, kao i manjkavosti u poštovanju procedura koje bi trebalo da dovedu do kažnjavanja počinitelja.

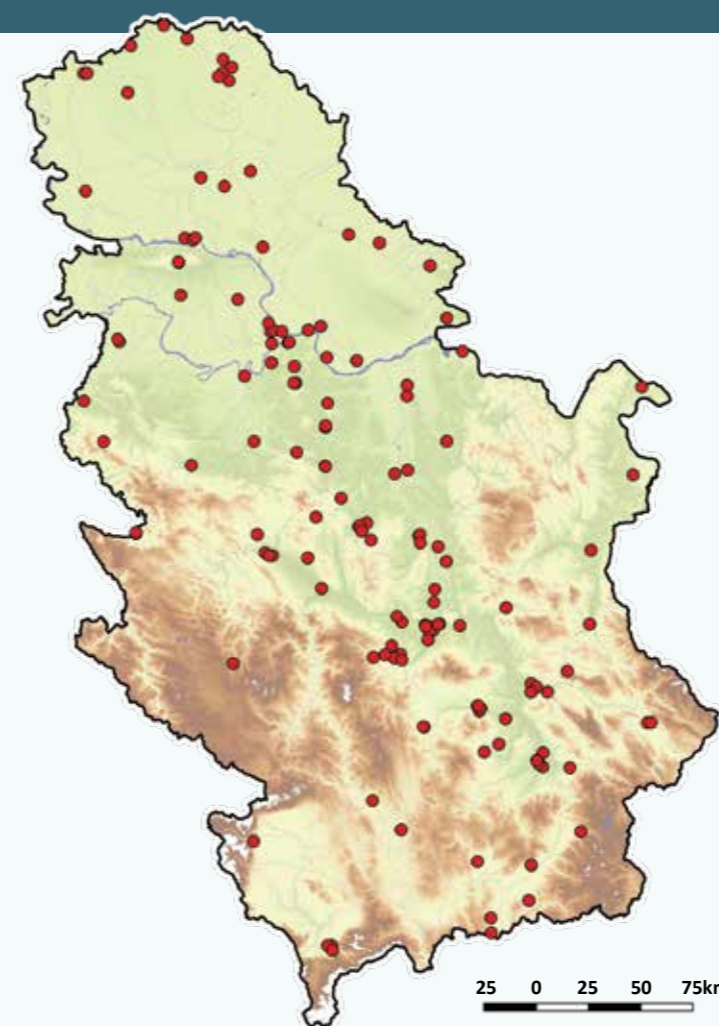
Divlji češljugar (*Carduelis carduelis*) zatočen u kavez
Caged wild European Goldfinch (*Carduelis carduelis*)

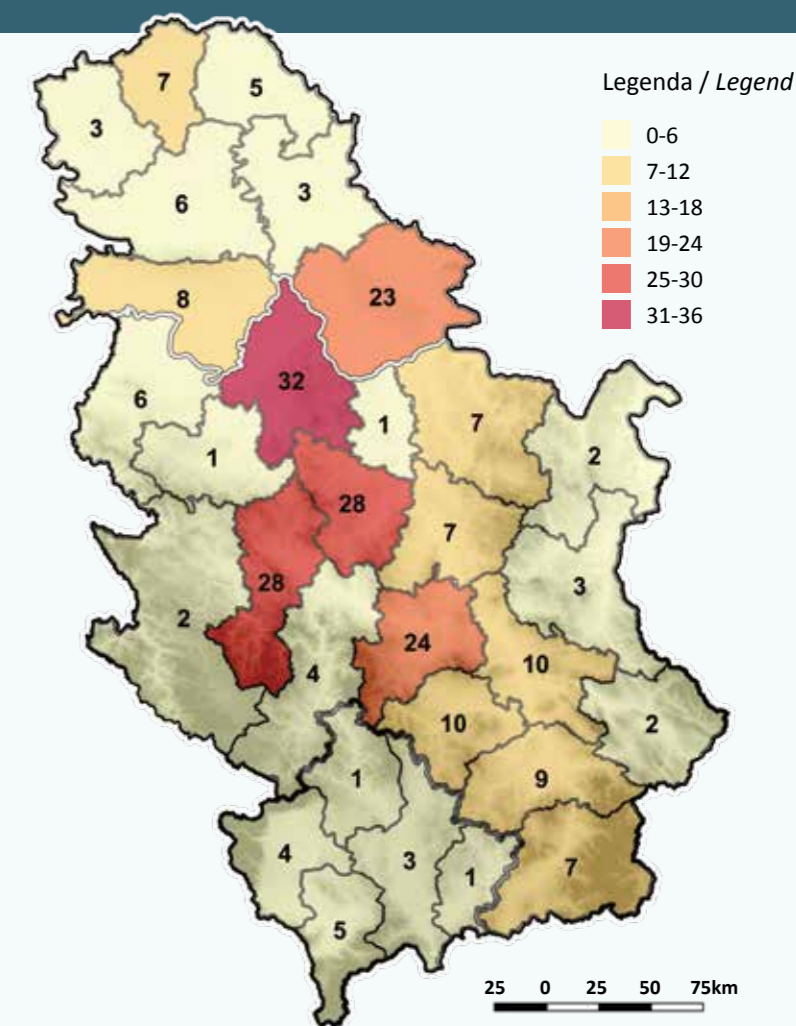
Grafikon 10: Brojnost jedinki i broj slučajeva nezakonitog hvatanja ptica tokom istraživanog perioda
Graph 10. Number of trapped individuals and number of bird trapping cases within the research period

Broj jedinki
Number of individuals

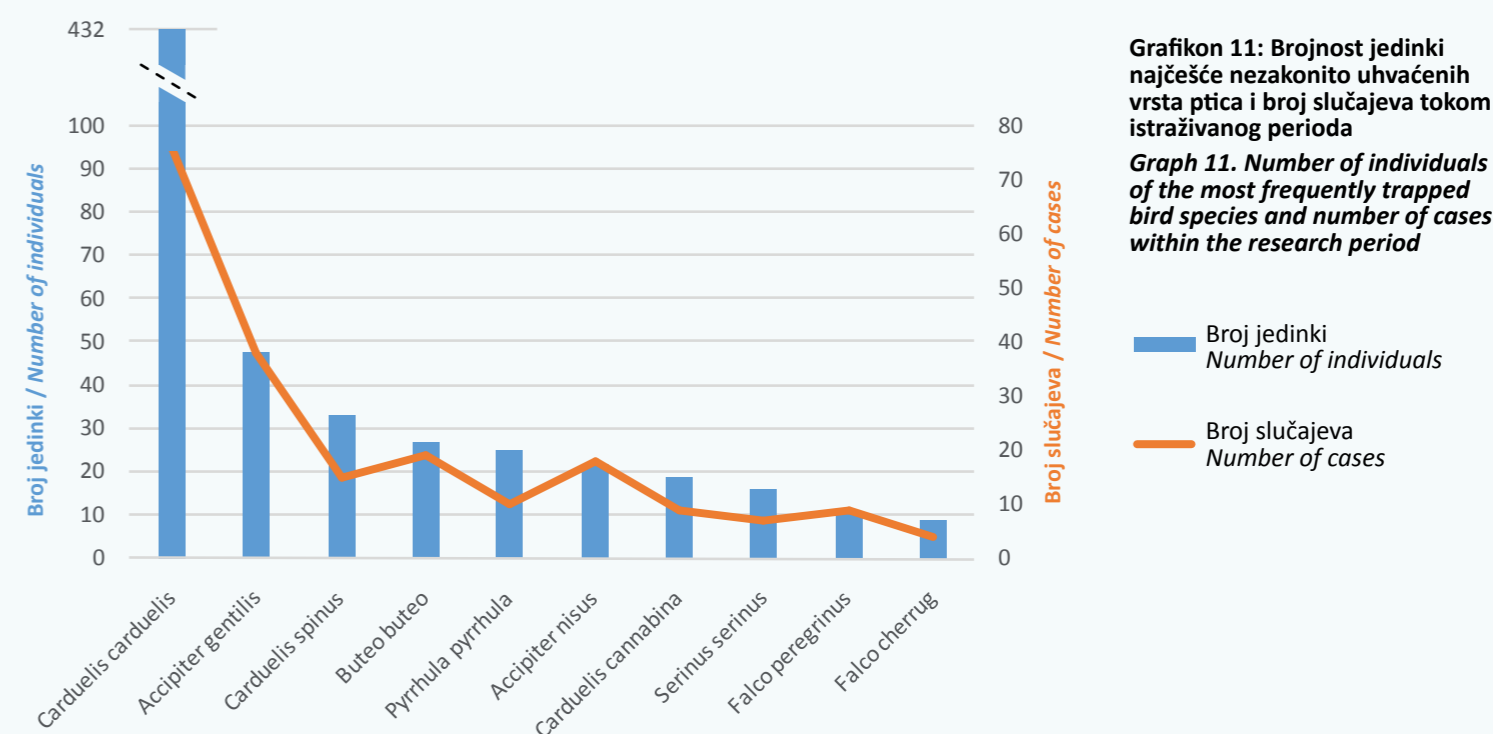
Broj slučajeva
Number of cases

Karta 7: Lokacije zabeleženih slučajeva nezakonitog hvatanja divljih ptica tokom istraživanog perioda
Map 7. Locations of illegal wild bird trapping cases through the research period

Karta 8: Broj slučajeva nezakonitog hvatanja divljih ptica po upravnim okruzima tokom istraživanog perioda
Map 8. Number of illegal wild bird trapping cases per administrative districts through the research period

Grafikon 11: Brojnost jedinki najčešće nezakonito uhvaćenih vrsta ptica i broj slučajeva tokom istraživanog perioda
Graph 11. Number of individuals of the most frequently trapped bird species and number of cases within the research period

Broj jedinki
Number of individuals

Broj slučajeva
Number of cases

Illegal wild bird trapping in Serbia usually affects songbirds and raptors. Songbirds are caught with the use of nets, glue, traps with live decoys and so on; generally for caging and illegal trade. Southeastern parts of the country are well known for the tradition of songbird trapping, where more resources and efforts are needed to investigate and combat this threat. Raptors are usually caught with use of traps with live baits, and later killed or kept for falconry purposes. Pigeon fanciers usually kill raptors right after catching them, as retaliation for lost pigeons. This drove large falcons in Serbia to the verge of extinction. A total of 252 illegal trapping cases that include 54 species were recorded. Altogether 739 individual birds were affected by this threat.

Nezakonito držanje i trgovina ptica

Nezakonita trgovina (krijumčarenje) divljim životinjskim vrstama predstavlja četvrtu³ po redu granu kriminala u svetu po obrtu novca, i ima tendenciju porasta. Nažalost, ova pojava nije zaobišla Srbiju, pa tako jedna od najvećih zaplena krijumčarenih ptica u Evropi vodi poreklo iz Srbije (slučaj „Balkanske ptice“). Prvu podkategoriju čine slučajevi nezakonitog držanja delova tela, prepariranih ili živih jedinki zaštićenih vrsta, kao i egzotičnih vrsta, bez dokaza o poreklu. Ovde se većinski radi o slučajevima držanja preparata strogo zaštićenih vrsta i držanja živih strogo zaštićenih vrsta u zatočeništvu (ptice pevačice, ptice grabljivice). Manji deo slučajeva odnosi se na nezakonito držanje egzotičnih vrsta. Krijumčarenje i slučajevi trgovine jedinkama živih, ubijenih ili prepariranih strogo zaštićenih vrsta bez dokaza o poreklu, kao i egzotičnih vrsta bez dokaza o poreklu, svrstani su u podkategoriju „nezakonita trgovina“.

Slučajevi nezakonite trgovine i držanja divljih ptica spojeni su u jednu kategoriju budući da se u praksi često prepliću. Pored toga, blisko su povezani i sa ostalim vidovima uništavanja ptica, naročito sa hvatanjem i nezakonitim lovom.

Ukupno 588 slučajeva nezakonite trgovine i držanja divljih ptica otkriveno je tokom perioda istraživanja. Čak 237 vrsta ptica pogodeno je nezakonitom trgovinom i držanjem, dok je ukupan broj stradalih jedinki 215.326 (Grafikon 12).

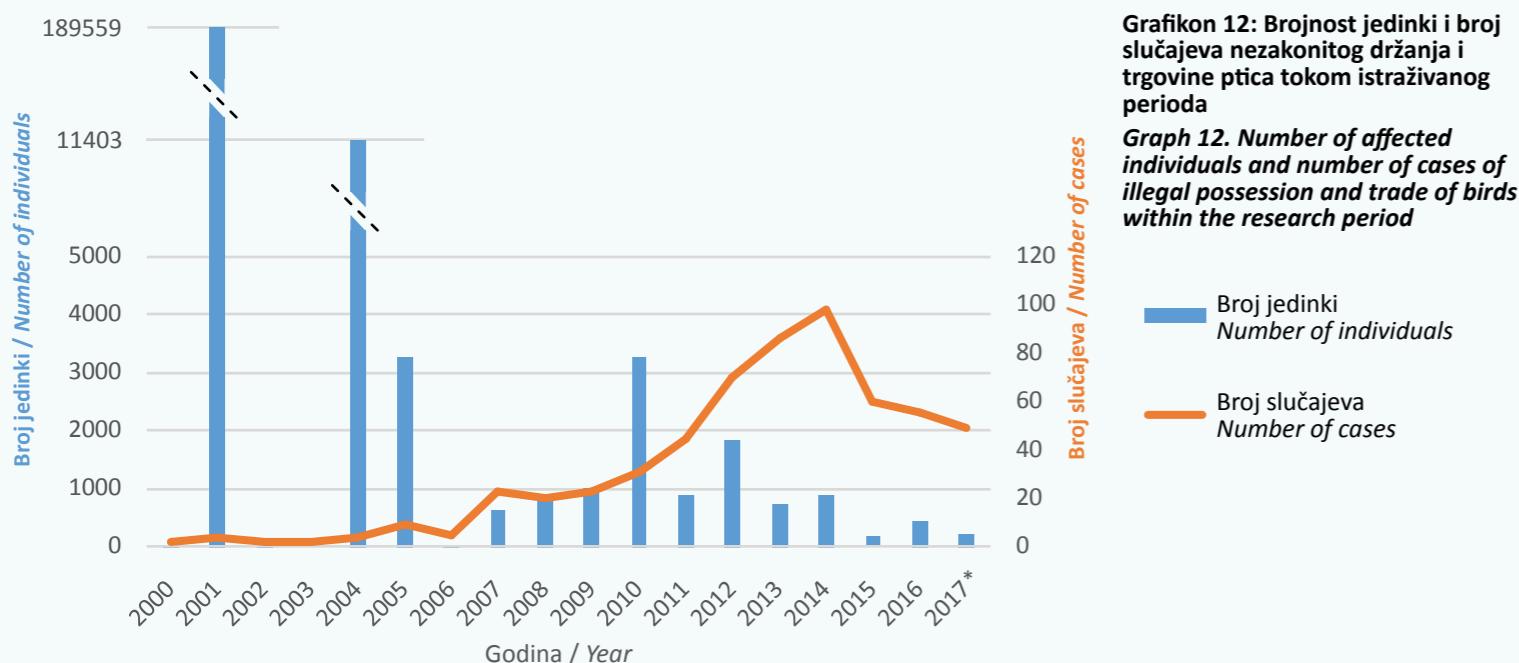
Nezakonito držanje bez dokaza o trgovini zabeleženo je u 366 slučajeva u kojima je pronađeno 1.938 jedinki (1.167 živih, 767 mrtvih i četiri jedinke sa nepoznatim ishodom). Ovaj oblik ugrožavanja ptica uključio je 148 vrsta, od kojih je osam egzotičnih. Najpogođenije vrste su ptice pevačice iz porodice zeba (Fringillidae), naročito češljugar, koje se drže u zatočeništvu i ptice grabljivice poput mišara i jastreba koji se drže preparirani ili ih koriste ilegalni sokolari. Među egzotičnim vrstama izdvaja se žako papagaj (*Psittacus erithacus*), inače globalno ugrožena vrsta, sa 252 nezakonito držane jedinke.

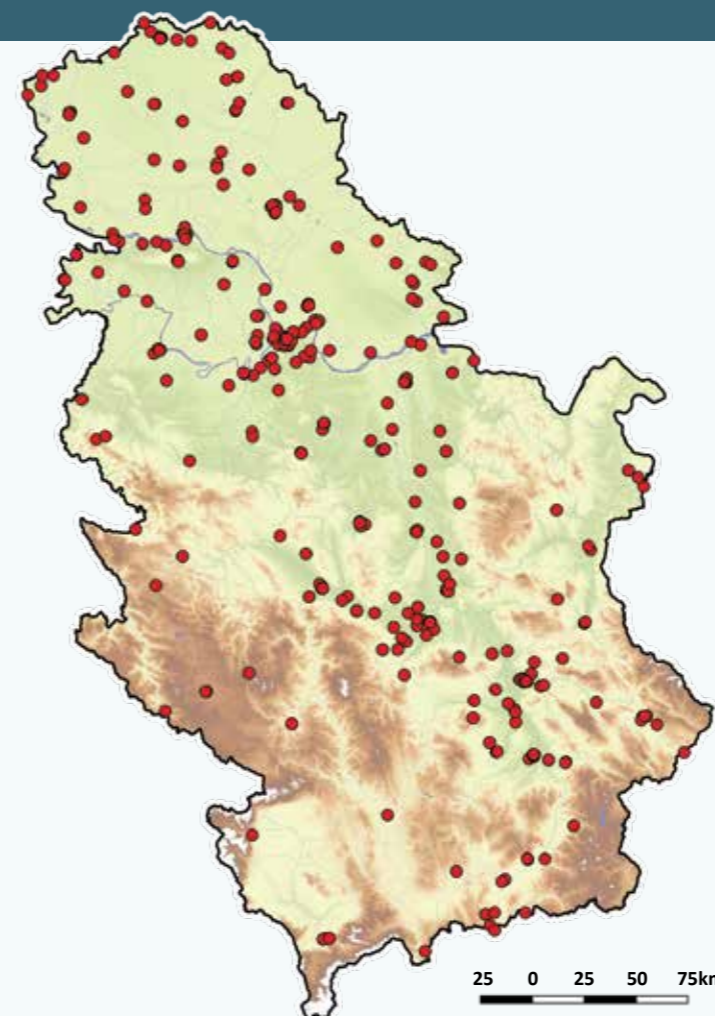
Preparirane strogo zaštićene ćubaste patke (*Aythya fuligula*) ponuđene na prodaju u oglasu
Mounted Tufted Ducks (*Aythya fuligula*), a strictly protected species, being offered for sale on the internet

Nezakonita trgovina zabeležena je u 222 slučaja kojima je pogodeno 213.388 jedinki, od kojih su 208.501 bile mrtve, 4.884 žive i tri sa nepoznatim ishodom. Ovaj oblik ugrožavanja ptica uključio je 173 vrsta, od kojih je 49 egzotičnih. Trgovinom ubijenih ptica najugroženije su trepteljke (*Anthus pratensis*, *Anthus trivialis*) prepelice, poljske ševe (*Alauda arvensis*) i grlice, od kojih većina vodi poreklo iz afere „Balkanske ptice“ (Grafikon 13). Žive jedinke divljih ptica kojima se najčešće trguje su ptice pevačice iz porodice zeba, kao i nekoliko vrsta papagaja. Izvestan deo ptica koje su bile predmet krijumčarenja nije određen do nivoa vrste, pa tako postoji podatak o zapleni 941 jedinke raznih vrsta papagaja.

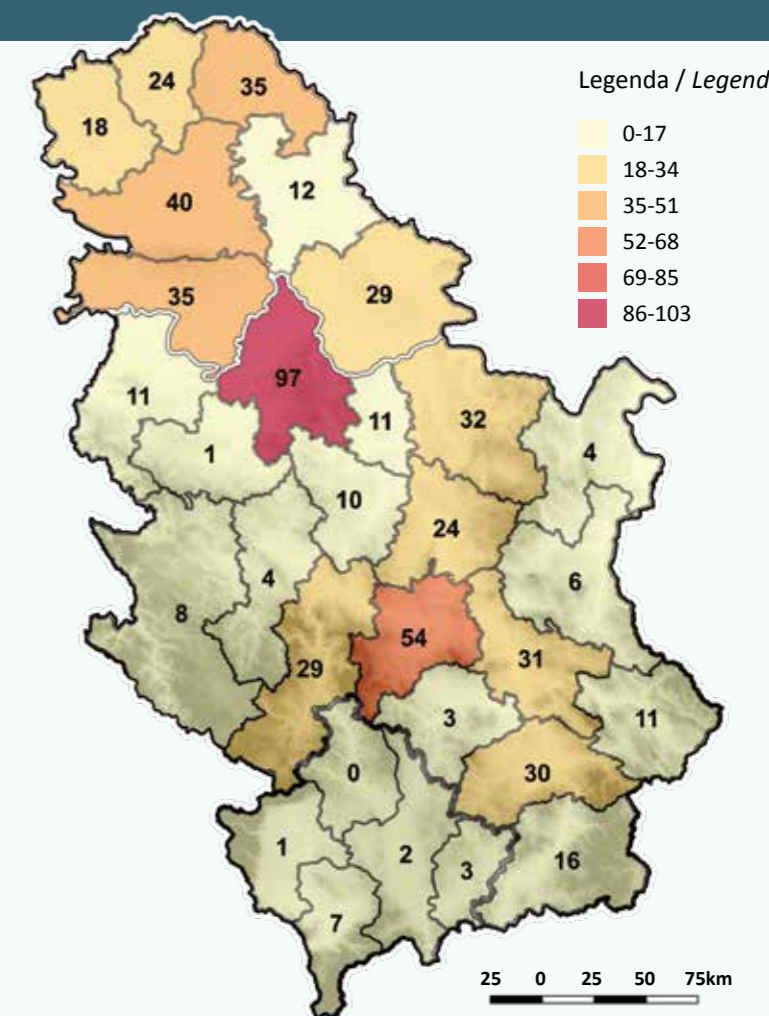
Glavni motivi za nezakonitu trgovinu i držanje divljih ptica su materijalna korist sa jedne strane i sa druge strane potreba za držanjem životinja u zatočeništvu. Nezakonitom trgovinom pojedinci i organizovane grupe stiču veliku zaradu, bilo da se radi o krijumčarenju lovine, egzotičnih vrsta ptica, divljih ptica pevačica i preparata strogo zaštićenih vrsta. Što se nezakonitog držanja tiče, u pojedinim krajevima Srbije i dalje je jaka tradicija držanja divljih ptica pevačica, dok se preparati ptica drže kao lovački trofeji ili samo kao „ukras“ nekog prostora.

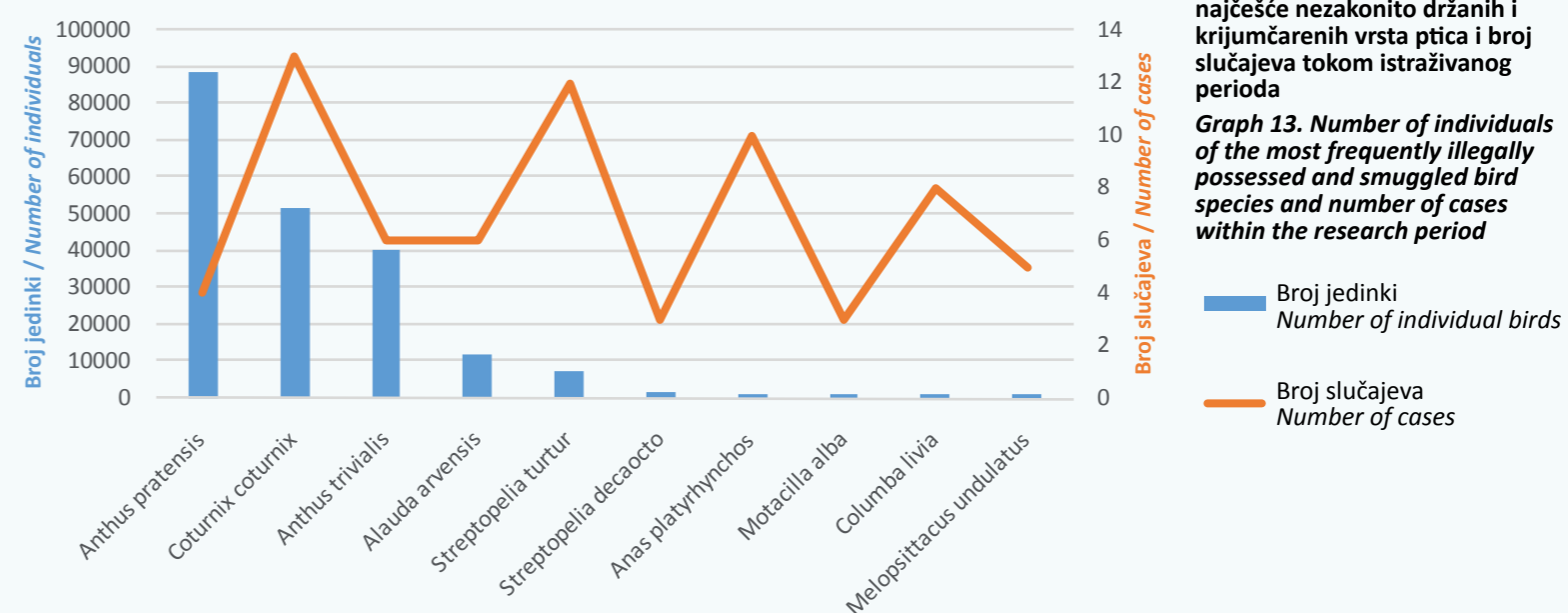
³ WWF / Dalberg (2012): Fighting illicit wildlife trafficking: A consultation with governments. WWF International, Gland, Switzerland.

Karta 9: Lokacije zabeleženih slučajeva nezakonitog držanja i trgovine divljih ptica tokom istraživanog perioda
Map 9. Locations of illegal wild bird possession and trade cases through the research period

Karta 10: Broj slučajeva nezakonitog držanja i trgovine divljih ptica po upravnim okruzima tokom istraživanog perioda
Map 10. Locations of illegal wild bird possession and trade cases per administrative districts through the research period

Illegal possession and trade cases usually include individuals of strictly protected or exotic bird species, both without certificate of origin. Most cases of illegal trade and possession are interconnected, and are further connected with other types of bird crime (poaching, trapping, etc). The main drivers for these threats are profit, taxidermy collections, and live bird collections. Illegal possession is represented by 366 cases which include caged songbirds, possession of live strictly protected birds, exotic species, taxidermy, etc. It affected 148 bird species and 1,938 individuals. The worst known case ("Balkan birds") happened in 2001 and it included 120,702 dead birds killed in Serbia and later smuggled to Italy. Illegal trade is represented by cases of killed gamebird smuggling, trade of exotic and songbirds, and so on. This threat includes 222 cases committed against 173 bird species where a total of 213,388 individual birds were affected.

Završna razmatranja i preporuke za efikasniju zaštitu ptica u Srbiji

Istražujući razne vidove stradanja divljih ptica u Srbiji tokom proteklih 18 godina, stekli smo uvid u najveće probleme u njihovoj zaštiti.

Stepski, sivi i krški soko (*Falco biarmicus*) u Srbiji su dovedeni na rub opstanka uglavnom usled proganjanja i ubijanja. Ne postoje akcioni planovi i programi aktivne zaštite (čuvanje gnezda, razmnožavanje u zatočeništvu) koji bi pomogli očuvanje ovih ugroženih vrsta. Potrebni su hitne mere i aktivnosti za kontrolu, sprečavanje i kažnjavanje ilegalnih aktivnosti golubara, sokolara i lovaca.

Gnezdeća populacija orla belorepana u Srbiji izuzetno je ugrožena trovanjem, nezakonitim lovom i uništavanjem staništa. Ona trenutno opstaje zahvaljujući mreži hranilišta, dobroj ponudi hrane u prirodi, a prvenstveno zbog doseljavanja jedinki iz zemalja u okruženju gde su populacije u porastu.

Iako je Republika Srbija u Zakonu o potvrđivanju o Bernske konvencije izrazila rezervu za jastreba, izuzimajući iz zaštite objekte za proizvodnju pernate divljači i prihvatilišta, ova vrsta u praksi ne uživa ni najmanju zaštitu. Pravilnik o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači propisuje da jastreb može da se lovi isključivo radi sprečavanja šteta u lovištima i u skladu sa godišnjim planom gazdovanja lovištem, ali ne postoje nikakvi podaci na osnovu čega lovačke organizacije donose ovakve planove, niti o stručnim mišljenjima zavoda za zaštitu prirode o ovom pitanju. Ovakva praksa, koja dozvoljava lov jastreba tokom cele godine i na celoj teritoriji Republike Srbije, sa inspekcijom koja nema kapacitete i članstvom lovačkih organizacija koje u najvećoj meri ne poseduje znanja potrebna za pouzdano raspoznavanje vrsta, ima katastrofalan uticaj ne samo na populaciju jastreba, već i na populacije ostalih vrsta ptica grabljivica koje se evidentno ubijaju. Dopuštanje ubijanja bilo koje ptice grabljivice sa sobom povlači mogućnosti velikih zloupotreba i stvaranje značajne ekološke štete.

Imajući u vidu rasprostranjenu praksu korišćenja elektronskih vabilica, uz određivanje kvota u uslovima nepostojanja verodostojnog monitoringa populacije od strane lovačkih udruženja, može se reći da je lov prepelica u Republici Srbiji gotovo u potpunosti nezakonit. Uz evidentan pad gnezdeće i selidbene populacije, jedini ispravan način da se vrsta zaštiti bila bi trajna obustava lova.

Populacije velikog broja vrsta ptica vodenih staništa (patke, guske, čaplje, vranici, šljukarice) ugrožene su uglavnom prekomernim i nezakonitim lovom, uznemiravanjem i gubitkom staništa. Za njih posebno opasna mesta su veliki šaranski ribnjaci koji su često najpovoljnija staništa za gnežđenje, ishranu i odmor, ali u isto vreme ti ribnjaci su mesta najvećeg stradanja. Uz ribnjake, posebno problematično je Međunarodnog značajno područje za ptice „Labudovo okno“ gde je na toku Dunava i u široj okolini zabeleženo najveće stradanje pataka i gusaka. Praktično, na području Srbije nema bezbednih mesta za seobu i zimovanje ptica vodenih staništa, jer se na njih puca čak i u zaštićenim područjima. Dodatna pretnja po opstanak živog sveta i ljudsko zdravlje je korišćenje olovne sačme u lovu na vodenim površinama kakvi

su ribnjaci, jezera i reke odakle se stanovništvo snabdeva vodom i hranom.

Evidentne su manjkavosti domaćih propisa iz oblasti zaštite prirode i životne sredine, nedoslednosti policijske, tužilačke i sudske prakse, slabosti nadzora inspeksijskih službi, kao i nedovoljne upućenosti opšte javnosti za pomenute probleme. Dodatnu prepreku predstavljaju otvorena protivljenja pojedinih institucija i organizacija bliskih lovcima, za ostvarivanje pozitivnih promena i puno poštovanje domaćih propisa i međunarodnih sporazuma na koje se Republika Srbija obavezala.

Preporuke

- Permanentno i proaktivno unapređenje zakonodavnog okvira koji se tiče zaštite biološke raznolikosti i životne sredine, pored ostalog potpunim i doslednim transponovanjem Direktive o pticama Evropske unije u nacionalno zakonodavstvo.

- Uspostavljanje posebne radne grupe za rešavanje problema nezakonitog lova, trovanja, ilegalnog držanja i trgovine divljim pticama, pod pokroviteljstvom Ministarstva zaštite životne sredine, koja bi objedinjavala predstavnike nadležnih državnih organa i stručnjaka iz oblasti zaštite ptica iz civilnog sektora. Uz to neophodno je propisivanje posebnih procedura za koordiniran rad organa nadležnih za rešavanje ovih problema, uvažavajući ulogu organizacija civilnog društva u ovom procesu.

- Stalna edukacija i sistematsko osposobljavanje kadrova u svim državnim ustanovama nadležnim za rešavanje pomenutih problema, uz obavezno aktivno uključivanje civilnog sektora. Posebnu pažnju treba posvetiti popravljaju učinka tužilaštava i pravosudnih organa, imajući u vidu dosadašnji broj zabeleženih slučajeva, odnosno njihovo procesuiranje i kažnjavanje.

- Hitno povećanje kapaciteta i osposobljenosti inspeksijskih službi. Na preko 300 lovišta kojima upravljaju lovne organizacije koje pripadaju sektoru civilnog društva, dolazi manje od 20 lovnih, odnosno inspektora za zaštitu životne sredine sa odgovarajućim ovlašćenjima.

- Obezbeđivanje uslova za nezavisan rad lovočuvarske službe pod okriljem Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Trenutno stanje, gde su lovačke organizacije poslodavci lovočuvarske službe, u suprotnosti je sa poznatim primerima dobre prakse i predstavlja ogromnu prepreku njenom radu, dovodeći je u položaj sukoba interesa. Neophodno je razmotriti modalitete ovakvog finansiranja lovočuvarske službe (npr. iz Fonda za razvoj lovstva pri Upravi za šume Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede).

- Materijalna sredstva potraživana od lica koja su prekršajno ili krivično osuđena za nezakonit lov, trovanje, ilegalno držanje i trgovinu divljim pticama potrebno je preusmeriti u poseban fond koji će služiti za nadoknadu pričinjene štete i unapređenje zaštite prirode u Srbiji. Do sada su ova sredstva uglavnom uplaćivana nenamenski u državni budžet, ili u razne institucije i organizacije.

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije (DZPPS) bavi se zaštitom i proučavanjem ptica, njihovih staništa i ekoloških potreba, kao i obrazovanjem javnosti o ovim temama. DZPPS okuplja pojedince, institucije i zajednice koje se brinu za budućnost ptica i prirode u Srbiji u mrežu aktivnih članova, uspostavlja i održava partnerske odnose sa organizacijama za zaštitu ptica i prirode širom Evrope.

BirdLife International je globalno partnerstvo koje ima članove u više od 120 država sveta. Partneri okupljaju više od 10 miliona članova i simpatizera, organizovanih u 7.475 lokalnih grupa. Ova impresivna mreža saradnika brine o 2.750 Međunarodno važnih područja za ptice (IBA - Important Bird Areas). Partneri BirdLife-a upravljaju ili su vlasnici 1.533 rezervata prirode koji zauzimaju preko 4 miliona hektara širom Planete.

Bird Protection and Study Society of Serbia (BPSSS) works on protection and research of birds, their habitats and ecological needs, as well as education of the general public on these topics. BPSSS gathers individuals, institutions and communities that care for the birds in Serbia into a network of active members, establishes and maintains partnerships with ornithological organisations across Europe through participation in joint projects.

BirdLife International is a global partnership that has members in over 120 countries. Partners bring together more than 10 million members and supporters, who are organised into 7,475 local conservation groups. This impressive network of associates cares for 2,750 Important Bird Areas. BirdLife partners manage or own 1,533 nature reserves that cover over 4 million hectares across the Globe.

Najljubaznije se zahvaljujemo Kancelariji Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti na velikom razumevanju i nesebično pruženoj pomoći.

Bez članova, volontera i simpatizera Društva, sastavljanje ovog izveštaja ne bi bilo moguće. Njihov predan rad na prikupljanju i dostavljanju informacija bio je od suštinskog značaja i na tome im se najsrdačnije zahvaljujemo.

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije nastavlja da prikuplja informacije i da predano štiti ptice i njihova staništa. Priključite nam se.

Rad na prikupljanju podataka prikazanih u ovom izveštaju u proteklom periodu pomognut je i od:

euRONATUR

LUSH
FRESH HANDMADE COSMETICS

**DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE**

Vladike Ćirića 24/19
21000 Novi Sad

Tel: 021/631 83 43
sekretar@pticesrbije.rs
www.pticesrbije.rs

**NOVI SAD,
2017.**